

Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus

Työllistävä vaikutus, verokertymä
ja arvonmuodostus

Elokuu 2020

Sisällysluettelo

1.	Yhteenveto ja johtopäätökset	1
1.1	Työllistävä vaikutus	2
1.2	Verotuotot	5
1.3	Arvonmuodostus	8
2.	Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	10
2.1	Työllistävä vaikutus	10
2.2	Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verotuotot	11
2.3	Arvonmuodostus	12
3.	Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden erityispiirteet Suomessa	13
3.1	Kokonaiskulutus ja kokonaistuotanto	13
3.2	Oluen myynnin kehitys ja jakauma	14
4.	Työllistävä vaikutus	15
4.1	Suorat työllisyysvaikutukset	15
4.2	Epäsuorat työllisyysvaikutukset	16
4.2.1	Oluen epäsuorat työllisyysvaikutukset	16
4.2.2	Muiden juomakategorioiden epäsuorat työllisyysvaikutukset	17
4.3	Välilliset työllisyysvaikutukset: vähittäiskauppa ja ravintolamyynänti	19
4.3.1	Oluen välilliset työllisyysvaikutukset	21
4.3.2	Siiderin ja lonkeron välilliset työllisyysvaikutukset	22
4.3.3	Virvoitusjuomien ja kivennäisvesien välilliset työllisyysvaikutukset	23
4.4	Välilliset työllisyysvaikutukset: Muut toimialat	23
4.4.1	Mallasteollisuus	23
4.4.2	Itämeren laivamyynänti	24
4.4.3	Pullonpalautus	24
5.	Erittely panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuottamista verotuotoista	26
5.1	Suora arvonlisävero ja muut valmisteverot	26
5.2	Epäsuora ja välillinen arvonlisävero	27
5.3	Tuloverot ja henkilöstösivukulut	28
5.4	Muut verot	29
6.	Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus	31
6.1	Arvonmuodostus	31
6.1.1	Suora arvonmuodostus	31
6.1.2	Epäsuora arvonmuodostus	31
6.1.3	Välillinen arvonmuodostus	32
6.2	Arvonmuodostuksen kehitys ja tekijät	33
6.2.1	Myydyn tuotannon arvo	34
6.2.2	Tuotannon kustannukset	35
7.	LIITTEET	36
	Liite 1: Julkaisut	36
	Liite 2: Metodologia, työllisyysvaikutukset	37
	Liite 3: Metodologia, verotus	41
	Liite 4: Metodologia, arvonmuodostus	43

1. Yhteenveto ja johtopäätökset

Vuonna 2018 Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllistävä vaikutus oli yhteensä 24 016 henkilöä ja toimiala kerrytti veroja 2 239 milj. €. Lisäksi panimo- ja virvoitusjuomateollisuus lisäsi yhteiskunnalle arvoa noin 1 278 milj. € vuoden 2018 aikana. Vuoteen 2016 verrattuna panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllisyys, verokertymä ja arvonlisäys kasvoivat hieman.¹

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden piiriin kuuluvien alkoholi- ja virvoitusjuomien kulutus on tällä hetkellä murroksessa, jota ajaa suurelta osin vuoden 2018 alkoholilainsäädännön muutos. Vuosina 2016-2018 kaikkien panimoteollisuuden alkoholijuomakategorioiden kulutus väheni, ainoana poikkeuksina lonkero ja vahvat oluet, joiden kulutus kasvoi vuonna 2018 alkoholilainsäädännön muutoksen seurauksena. Myös vuosi 2019 näyttävää jatkavan laskevaa trendiä kaikissa muissa kategorioissa kuin lonkerossa, jonka kulutus vaikuttaisi pysyvän ennallaan.²

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden laskennallinen työllistävä vaikutus on ollut trendinä laskeva vuodesta 2013 alkaen, jolloin toimialakatsaus tehtiin ensimmäisen kerran. Kuitenkin vuonna 2018 työllistävä kokonaisvaikutus kääntyi nousuun. Tämä johtui erityisesti vahvojen oluiden ja lonkeroiden siirtymisestä vähittäiskauppaan, joka nosti kyseisten juomakategorioiden kulutusta sekä keskihintaa. Tämä nosti alan näin laskennallista välillistä työllistävä vaikutusta, sillä työnteekijöiden tilastoitu tuottavuus ei samassa ajassa kasvanut yhtä nopeasti. Muutos vähittäiskaupan välillisessä työllisyysvaikutuksessa oli jopa yli +20% vuosien 2016 ja 2018 välillä, eli panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden merkitys vähittäiskaupalle kasvoi vuoteen 2016 verrattuna.

Anniskelukulutus jatkoi laskuaan myös 2018 ja samalla myös ravintola-alan välillinen työllistävä vaikutus laski. Anniskelukulutuksen laskeva trendi on jatkunut jo pitkään kaikkien juomakategorioiden osalta, ainoana poikkeuksena lonkeron anniskelukulutuksen lievä kasvu vuonna 2018. Tämä on johtanut panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden ravintola-alan välillisen työllistävyys vaikutuksen laskuun. Anniskelukulutuksen laskuun ovat vaikuttaneet todennäköisesti muun muassa keskihintojen jatkuva nousu sekä yleinen alkoholikulutuksen vähentyminen.³

Toimialan verokertymässä ei vuosien 2013 ja 2016 välillä tapahtunut merkittävää kehitystä, mutta vuonna 2018 panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verokertymä kasvoi merkittävästi eli lähes 10% verrattuna vuoteen 2016. Kokonaisverokertymän kasvun odotetaan jatkuvan myös vuonna 2019, sillä verotuottojen kasvua erityisesti lisänneiden suorien ALV ja valmisteverojen nousun odotetaan jatkuvan. Tätä kasvua selittää osaltaan vahvojen oluiden ja lonkeron vapauttaminen vähittäiskauppamyyntiin, sillä niiden litrakohtainen valmisteverokertymä on muita juomakategorioita korkeampi. Kiristytävä verotus on myös vaikuttanut kyseisten juomakategorioiden keskihintojen nousuun sekä vähittäiskaupassa että anniskelussa.

Alkoholiveroa on Suomessa korotettu tasaisin väliajoin. Esimerkiksi vuodesta 2013 (575 milj. €) alkoholin verotusta kiristettiin oluen osalta valtiovarainministeriön mukaan 25 milj. € vuoteen 2016 (600 milj. €). Korotuksesta huolimatta toimialan kokonaisverokertymä laski vuosien 2013 ja 2016 välillä 37 milj. €, joten alkoholiveron korottaminen ei välttämättä johda panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kokonaisverokertymän kasvuun. Merkittävä syy verokertymän laskuun on kulutuksen väheneminen ja siitä johtuvat laskennalliset vaikutukset muun muassa työllistävyyteen.⁴

¹ EY laskelmat (2020). EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

² Valvira, Alkoholitilastot 2019.

³ EY laskelmat (2020). Valvira, Alkoholitilastot 2019.

⁴ EY laskelmat (2020). Valtiovarainministeriö; Tilipäätökset (2013-2016).

Yleisesti panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteiden kulutuksen lasku on aiheuttanut alan työllistävän vaikutuksen vähentymisen. Kulutuksen laskua voi selittää verojen, kuten alkoholiveron, korottaminen, mikä vaikuttaa juomakategorioiden kuluttajahintaan vähentäen mahdollisesti alkoholijuomien kysyntää. Työllisyyden ja kulutuksen lasku vaikuttavat merkittävästi verokertymään ja sen muodostumiseen. Verokertymän osuuksien suhteet ovat myös muuttuneet selvästi, sillä siinä missä vuonna 2013 suorien ALV ja valmisteverojen osuus koko verokertymästä oli 47%, on se vuonna 2018 jo 50% johtuen vahvojen oluiden ja lonkeron korkeammasta valmisteverosta. Tämän osuuden odotetaan kasvavan edelleen vuonna 2019.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonlisäys on kasvanut merkittävästi vuosina 2016-2018, laskettuaan ensin vuosina 2013-2016. Arvonlisäyksen kasvu on seurausta panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialan yleisestä tuottavuuden kasvusta sekä työllisyyden kääntymisestä nousuun.

Vuosi 2020 vaikuttaa alkuvuoden perusteella olevan vaikea panimo- ja virvoitusjuomateollisuudelle. COVID-19-pandemiasta johtuneet poikkeuslait ovat vähentäneet kulutusta merkittävästi alkuvuonna, joka tulee vaikuttamaan negatiivisesti alan verokertymään ja työllistävän vaikutukseen. Erityisesti välillinen työllistävyys ravintoloissa sekä verokertymä saattavat kulutuksen vähentymisen ja työllisyyden laskun seurauksena olla merkittävästi pienempiä kuin vuonna 2018 tai 2019.⁵

1.1 Työllistävä vaikutus

<i>Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllistävä vaikutus (hlöä) Suomessa 2018⁶</i>							
Juomakategoria	Suora ⁷	Epä-suora	Välillinen		Yht. 2018	Yht. 2016	Yht. 2013
			Vähittäiskauppa ja ravintolat	Pullonpalautus ja mallas-teollisuus			
Olut	-	3 636	9 916	-	13 552	11 977	14 192
Virvoitusjuomat ja Kivennäisvedet	-	138	5 247	-	5 385	5 904	5 463
Siiderit	-	25	1 133	-	1 158	1 355	1 939
Lonkero ⁸	-	44	1 751	-	1 794	1 947	2 179
Kategorioiden yhteinen	2 023	-	-	104	2 127	1 753	2 059
Juomakategoriat yhteensä	2 023	3 843	18 047	104	24 016	22 936	25 832

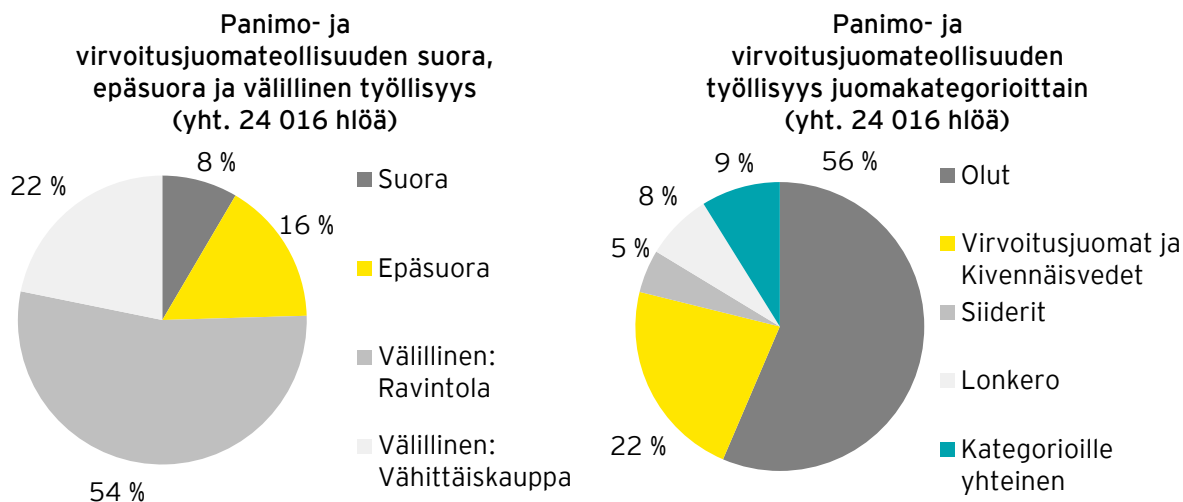
⁵ EY laskelmat (2020). Valvira, Alkoholitilastot 2019.

⁶ EY laskelmat (2020). 2016 luvut: EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus. 2013 luvut: EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁷ Suoran työllisyyden osalta käytetään vuoden 2019 lukua. Tilastointitapa on muuttunut ja sisältää myös pienpanimot (noin 300 työntekijää), joita ei ole mukana aiempien vuosien tilastossa.

⁸ Lonkeron osalta tilastointitapa on muuttunut vuoden 2018 alkoholilainsäädännön uudistuksen myötä ja vuosien 2016 ja 2013 luvut on korjattu vertailukelpoiseksi nykyisen tilastoinnin kanssa.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllistävä vaikutus on esitetty alla olevassa kuvassa juomakategorioittain sekä jaettuna suoraan, epäsuoraan ja välilliseen työllisyyteen. Oluen osuus panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllistävästä vaikutuksesta on merkittävä (noin 56 %).

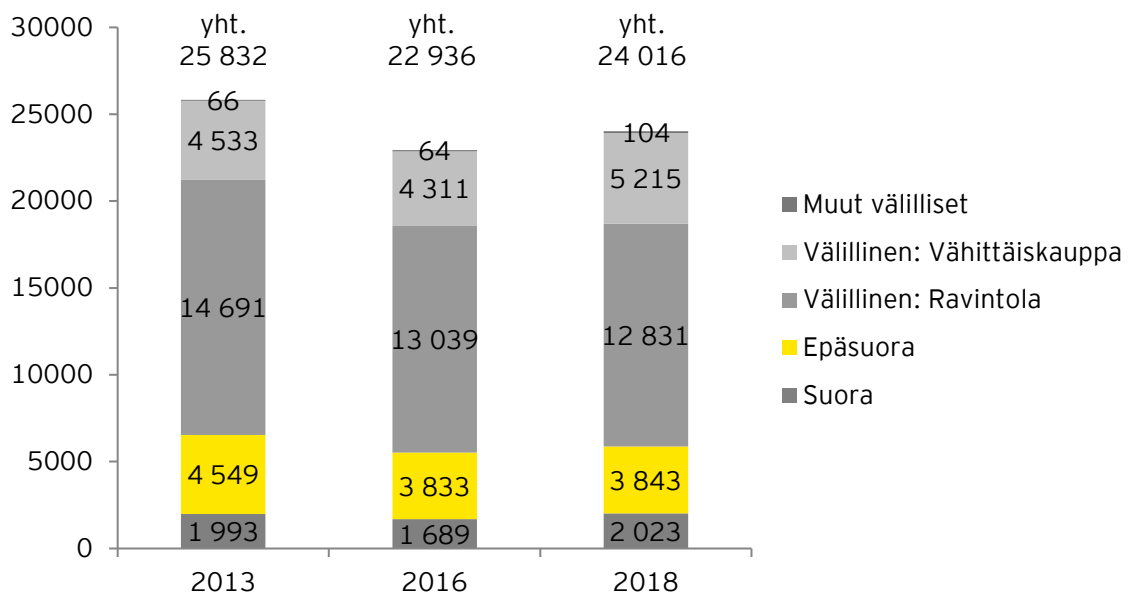
Oluen jälkeen tuotekategoriosta suurin työllisyysvaikutuksiltaan on virvoitusjuomat ja kivennäisvedet, joka työllistää 5 385 henkilöä. Siiderin ja lonkeron tuotanto ja myynti työllistävät yhteensä 2 952 henkilöä. Lisäksi panimo- ja virvoitusjuomateollisuus työllistää mallastamoteollisuuden ja pullonpalautuksen kautta 104 henkilöä⁹.

Verrattuna vuoteen 2013, jolloin panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvioitiin työllistävän jopa 25 832 henkilöä, on työllistävyys laskenut lähes 2000 henkilöllä (noin 7 %). Kulutustottumusten siirtyminen korkeamman keskihinnan omaaviin vahvoihin oluihin sekä mietoihin juomasekoituksiin (ml. lonkerot) kompensoivat kuitenkin vuoteen 2016 tilastoitua työllistävän vaikutuksen vähentymistä ja työllisyys kääntyi nousemaan vuonna 2018¹⁰. Työllisyys kasvoi yli 1000 henkilöllä vuodesta 2016. Osittain muutosta selittää suoran työllisyyden muuttunut tilastointitapa, jonka vuoksi suora työllisyys on kasvanut hieman yli 300 henkilöllä. Muutosta voi osaltaan selittää myös vuoden 2018 lakiuudistus, jonka myötä vähittäiskaupassa saa myydä enintään 5,5 % vahvuisia alkoholijuomia. Tämä on johtanut vahvojen oluiden kulutuksen kasvuun ja näin kohonneeseen oluen keskihintaan, jotka lisäävät vähittäiskaupan välillistä työllistävyysvaikutusta.

⁹ Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Vuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot.

¹⁰ EY laskelmat (2020). 2016 luvut: EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllistävän vaikutuksen kehitys¹¹

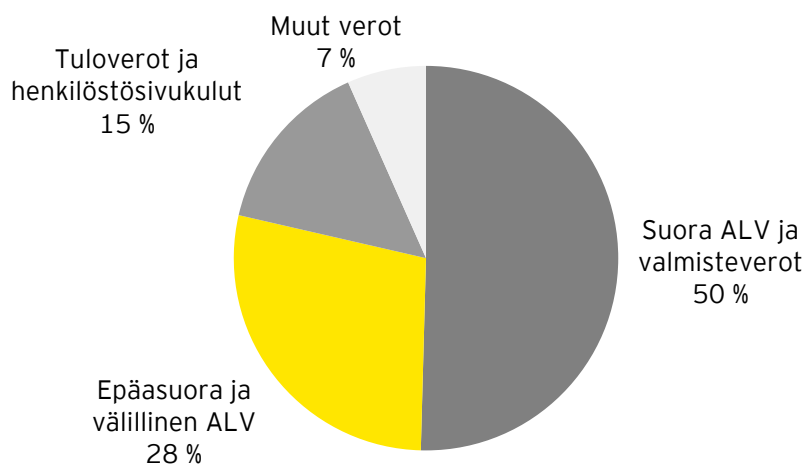

Työllistävän vaikutuksen kehityksessä erityisesti ravintola-alan välillisen työllisyyden lasku on merkittävä. Suurin taustalla oleva tekijä on oluen anniskelukulutuksen tasainen vähentyminen, jota keskimääräisen kuluttajahinnan nousu ei kykene syrjäyttämään sekä kulutuksen siirtyminen vähittäiskauppaan. Toinen vaikuttava tekijä on siiderin ja oluen kulutuksen yleinen vähentyminen. Epäsuora työllistävyys on myös laskenut vuodesta 2013, mutta toipui hieman vuonna 2018 kaikkien juomakategorioiden tuotannon bruttoarvon kääntyessä kasvuun eli käytännössä toimialan tuotannon arvon noustessa. Vähittäiskauppojen laskennallinen välillinen työllistävyys nousi merkittävästi vuonna 2018. Tähän vaikutti suuresti alkoholituotteiden keskihintojen nousu, joka lisää vähittäiskauppojen verotonta liikevaihtoa. Tuottavuus (liikevaihto per työntekijä) ei samalla ajanjaksolla ole kasvanut yhtä nopeasti, jolloin työllistävä vaikutus on kasvanut merkittävästi.

¹¹ EY laskelmat (2020). 2016 luvut: EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus. 2013 luvut: EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

1.2 Verotuotot

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verokertymä 2018 (yht. 2 239 milj. €)¹²

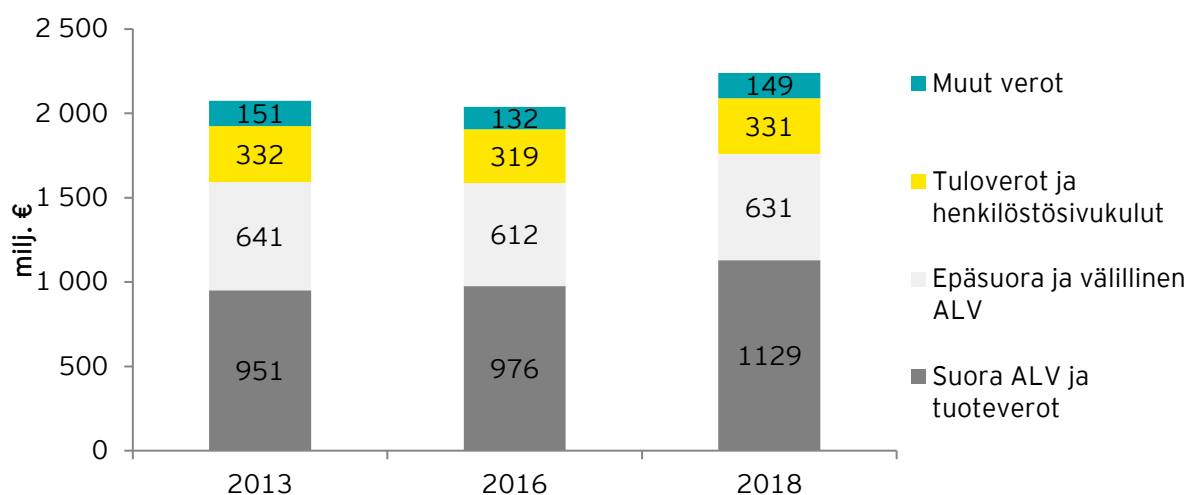
Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus kerrytti veroja Suomessa 2 239 milj. € vuonna 2018. Verojen määrä on huomattava, jos sitä vertaa esimerkiksi panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kokonaisliikevaihtoon, joka vuonna 2018 oli hieman yli 1 000 milj. €. ¹³ Suurin veroerä oli suora arvonlisävero ja valmisteverot, jotka olivat yhteensä 1 129 milj. € (50 %), sisältäen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden suoran arvonlisä-, alkoholijuomavero- ja virvoitusjuomaverokertymät. Epäsuora ja välillinen arvonlisäverokertymä oli 631 milj. € (28 %). Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuloverot ja henkilöstösivukulut olivat 331 milj. € (15 %), kattaen suoran, epäsuoran ja välillisen työllisyyden verotuksen. Muut verot olivat 149 milj. € (7 %), sisältäen muun muassa energiaverotuksen, yhteisöverotuksen ja kiinteistöverotuksen. Suoran ALV ja valmisteverojen osuus ylitti vuonna 2018 50% kokonaisverokertymästä, kun sen osuus vielä 2016 oli 47%. ¹⁴

¹² EY laskelmat (2020).

¹³ EY laskelmat (2020), Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018.

¹⁴ EY laskelmat (2018).

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verokertymän kehitys¹⁵

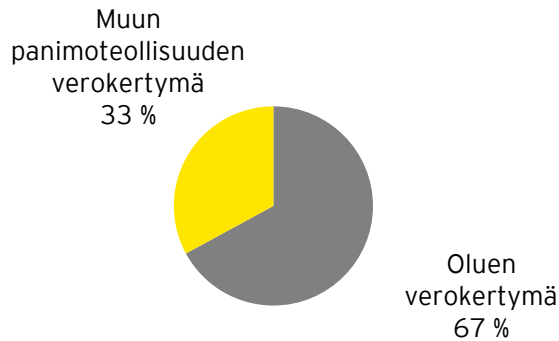
Vuonna 2018 verokertymä oli 201 milj. € suurempi kuin vuonna 2016, jolloin veroja kertyi 2 038 milj. €. ¹⁶ Suorien arvonlisä- ja valmisteverojen osuus kasvoi 153 milj. € ¹⁷. Tämän kasvun aiheuttivat valmisteverojen, erityisesti alkoholiveron, korotuksista seurannut kokonaisverokertymän merkittävä kasvu. Verokertymän kasvuun vaikuttivat positiivisesti myös vahvojen oluiden sekä mietojen juomasekoitusten (ml. lonkerot) kulutuksen kasvu. Samaan aikaan keskioluen kulutuksen määrä jatkui laskuaan. Epäsuora ja välillinen arvonlisäverokertymä kasvoi 19 milj. €. Tuloverojen ja henkilöstösivukulujen kertymä nousi noin 12 milj. eurolla, johtuen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden keskiansioiden noususta sekä työllistävän vaikutuksen toipumisesta.

¹⁵ EY laskelmat (2020). 2016 luvut: EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus. 2013 luvut: EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

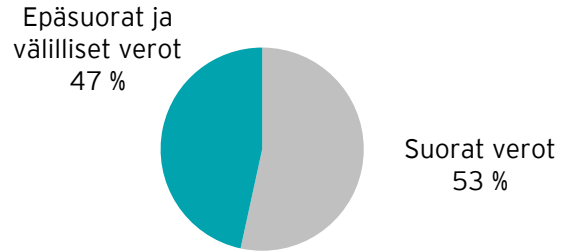
¹⁶ EY laskelmat (2020).

¹⁷ EY laskelmat (2020). EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verokertymä Suomessa juomaryhmittäin 2018 (yht. 2 239 milj. €)

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verokertymä Suomessa veroryhmittäin 2018 (yht. 2 239 milj. €)¹⁵

Oluen osuus verokertymästä oli noin 1 502 milj. €, eli 67 % koko panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verokertymästä. Oluen kuluttajahinnasta verojen osuus on keskimäärin 59 %.¹⁸ Oluen verokertymä on noussut vuodesta 2016, jolloin veroja maksettiin oluesta yhteensä 1 338 milj. €.¹⁹ Muut juomakategoriat kerryttivät veroja 737 milj. € (33 %), sisältäen virvoitusjuomien, siiderien ja lonkeron verotuksen. Muiden juomakategorioiden verokertymä on kasvanut vuodesta 2016, jolloin se oli 701 milj. €.²⁰

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden suora verokertymä oli 1 196 milj. €, eli noin 53 % panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kokonaisverokertymästä vuonna 2018. Suorat verot sisältävät suoran arvonlisäveron ja valmisteverot kokonaisuudessaan, sekä panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden osuuden tuloveroista ja henkilöstösivukuluista sekä muista veroista.²¹ Epäsuorilla ja välillisillä veroilla tarkoitetaan epäsuoraa ja välillistä arvonlisäverokertymää, joka syntyy ravintoloissa, vähittäiskaupassa ja arvoketjussa, sekä verotuottoja, jotka kertyvät panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllistävyyden seurauksena. Vuonna 2018 epäsuorat ja välilliset verot olivat 1 043 milj. € (47 %). Suorien verojen osuus kaikista veroista on kasvanut valmisteverojen nousun myötä, sillä vuosina 2013 ja 2016 suorien verojen osuus kaikista veroista olivat 47 % ja 50 %.

¹⁸ EY laskelmat (2020). Oluen kokonaisverokertymä jaettuna oluen kokonaiskulutuksen arvoon, joka perustuu keskimääräisiin kuluttajahintoihin ja Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry:n ilmoittamiin kokonaiskulutusmääriin.

¹⁹ EY laskelma (2020).

²⁰ Lähde: EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

²¹ EY laskelmat (2020). Oluen osuus muista veroista perustuu oluen osuuteen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden liikevaihdosta 2018.

¹⁵ EY laskelmat (2020).

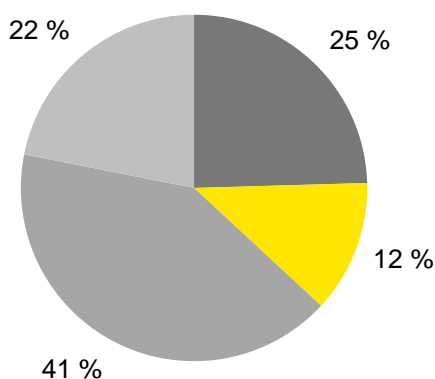
1.3 Arvonmuodostus

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden vaikutusta Suomen taloudelle on arvioitu myös arvonmuodostuksen pohjalta. Arvonmuodostusta kuvataan tässä tutkimuksessa jalostusarvon kautta, joka kertoo yritysten toiminnallaan tuottamasta arvosta. Arvonmuodostus lasketaan vähentämällä tuotannon bruttoarvosta tuotantoon liittyvien ostojen ja palvelujen kustannukset.

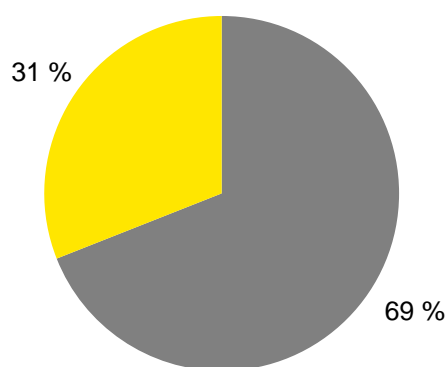
Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus 2018 ²²					
Juomakategoria	Suora	Epäsuora	Välillinen		Yhteensä
Arvonmuodostus milj. €.			Vähittäiskauppa	Ravintola	
Olut	292	145	162	283	882
Siideri & Lonkero	6	4	48	81	140
Virvoitusjuomat ja kivennäisvedet	16	9	70	162	256
Juomakategoriat yhteensä	314	158	280	526	1278

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus oli 1 278 milj. € vuonna 2018, koostuen suorasta (314 milj. €), epäsuorasta (158 milj. €) ja välillisestä (806 milj. €) arvonmuodostuksesta ravintoloissa ja vähittäiskaupoissa.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden suora, epäsuora ja välillinen arvonmuodostus 2018 (yht. 1 278 milj. €)

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus: Olut ja muut juomakategoriat 2018 (yht. 1 278 milj. €)

- Suora arvonmuodostus
- Epäsuora arvonmuodostus
- Välillinen arvonmuodostus: Ravintola
- Välillinen arvonmuodostus: Vähittäiskauppa

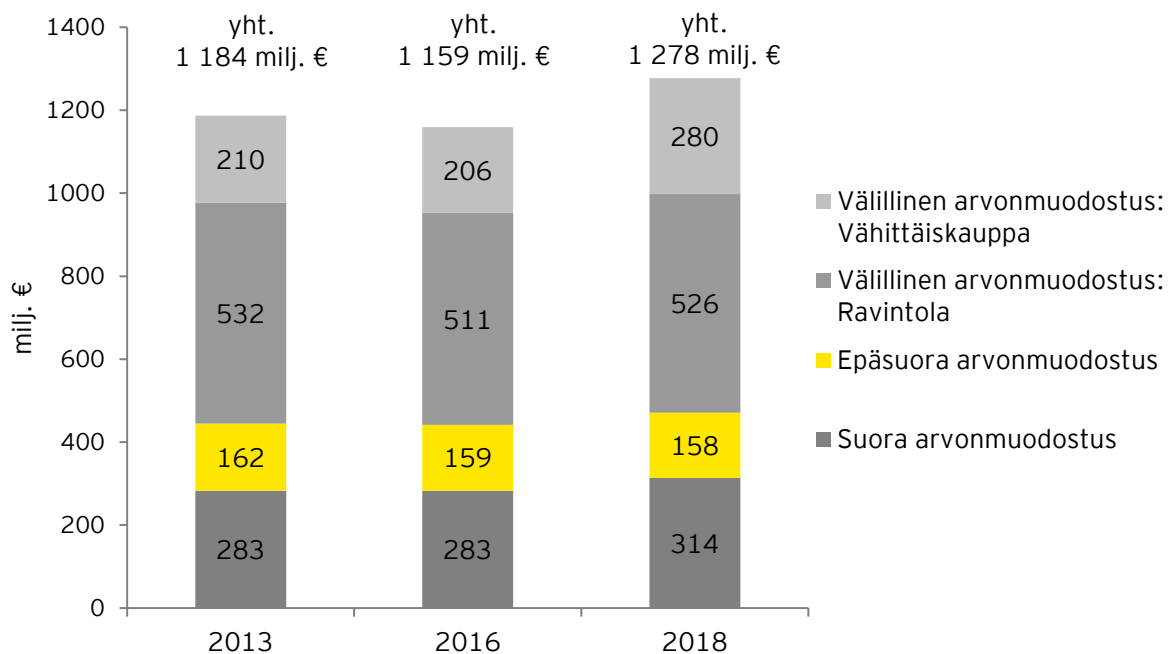
²² EY laskelmat (2020). Lähde: Tilastokeskus: Toimipaikkojen brutto- ja jalostusarvo toimialoittain ja maakunnittain 2018 muuttujina toimiala (TOL 2008).

²² EY laskelmat (2020). Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018, Palveluiden alue- ja toimialatilasto muuttujina Maakunta, Toimiala (TOL2008), Tiedot ja Vuosi 2013-2018.

Oluen osuus arvonmuodostuksesta oli 882 milj. €, eli noin 69 %. Muiden kategorioiden arvonmuodostus oli yhteensä 396 milj. €, josta virvoitusjuoma- ja kivennäisveden osuus oli 256 milj. € ja siiderin & lonkeron 140 milj. €. ²³

Arvonmuodostuksen määrään vaikuttavat muun muassa kulutus, tuotannon tehokkuus sekä raaka-aineiden ja palvelujen hinnat. Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus on kääntynyt nousuun vuoden 2016 jälkeen ja ohittanut myös vuoden 2013 (1 187 milj. €) arvonmuodostuksen.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus 2018²⁴

²³ EY laskelmat (2020). Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018, Palveluiden alue- ja toimialatilasto muuttujina Maakunta, Toimiala (TOL2008), Tiedot ja Vuosi 2013-2018.

²⁴ EY laskelmat (2020). 2016 luvut: EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus. 2013 luvut: EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

2. Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on analysoida panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllistävä vaikutus Suomessa, arvioida toimialan Suomessa kerryttämien verojen kokonaismäärä, sekä kartoittaa toimialan arvonmuodostusta ja sen kehitystä Suomessa 2013-2018.

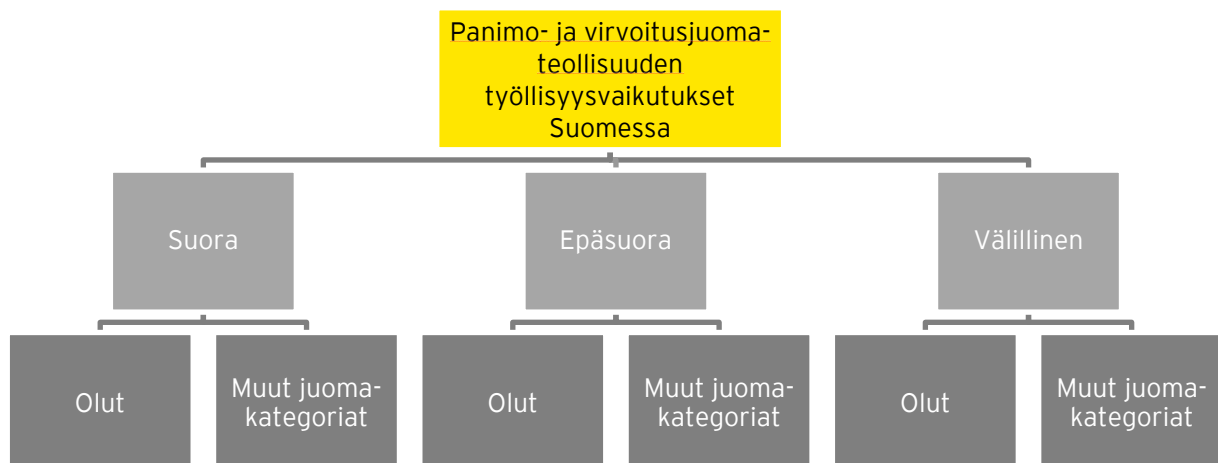
Analyysi ja lähestymistapa pohjautuvat EY:n, Regioplanin ja The Brewers of Europeen tehtyyn tutkimukseen ”The Contribution made by Beer to the European Economy”, jossa on arvioitu oluen vaikutusta Euroopan talouselämään. Lisäksi tutkimuksessa on huomioitu suomalaiseen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuteen liittyvät erityispiirteet, jotka alkuperäisessä Euroopan laajuudessa tutkimuksessa on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuteen sisältyviä juomakategorioita ovat oluen lisäksi siiderit, lonkerot, virvoitusjuomat sekä kivennäisvedet. Tässä tutkimuksessa on alkuperäisen ”The Contribution made by Beer to the European Economy”- tutkimuksen mukaisesti mitattu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden suoria, epäsuoria ja välillisiä vaikutuksia kolmella osa-alueella (työllisyys, verokertymä, ja arvonmuodostus). Nämä vaikutukset eivät ole toisistaan erillisiä, vaan kolme eri tapaa katsoa panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden vaikutuksia Suomen talouselämään.

Tässä raportissa vastataan seuraaviin avainkysymyksiin:

- Mikä on panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden suora ja epäsuora työllistävyysvaikutus juomakategorioittain?
- Mikä on panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verokertymä Suomessa?
- Mikä on panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus Suomessa eri tuotealueilla (oluet, virvoitusjuomat, siiderit ja lonkerot, kivennäisvedet)?
- Miten arvonmuodostus on muuttunut vuosista 2013 ja 2016 sekä mitkä tekijät selittävät arvonmuodostuksen muutoksia?

2.1 Työllistävä vaikutus

Tutkimuksen rakenne: Työllistävä vaikutus

Tässä dokumentissa on arvioitu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden vaikutusta työllisyyteen Suomessa päivittämällä EY:n aiemmin laatimat raportit (EY (2015 & 2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus) viimeisimmän tilastotiedon perusteella. Tutkimuksessa on otettu huomioon suorat, epäsuorat, sekä välilliset työllisyysvaikutukset.

Suorat työllisyysvaikutukset on laskettu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden suorien työntekijöiden lukumäärän perusteella ja ne perustuvat Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry:n ilmoittamaan työntekijöiden määrään Suomessa. Tähän lukeutuvat olutta, siideriä, lonkeroa, virvoitusjuomia sekä kivennäisvesiä tuottavien yritysten henkilökunnat.

Epäsuoria työllisyysvaikutuksia on tutkittu tarkastelemalla valmistuksesta ja myynnistä aiheutuvia raaka-aine- ja ulkopuolisten palveluiden ostojen työllisyysvaikutuksia toimitusketjun yrityksissä.

Välillisillä työllisyysvaikutuksilla tarkoitetaan panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteiden työllisyysvaikutusta eri myyntikanavien yrityksissä. Analyysissä on huomioitu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden välilliset työllisyysvaikutukset vähittäiskauppa- ja ravintolamyynnin osalta. Lisäksi on huomioitu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteiden työllisyysvaikutukset suomalaisten erityispiirteiden, kuten Itämeren laivaliikenteen sekä pullon- ja tölkinpalautustoimialojen osalta.

Välillisiä työllisyysvaikutuksia on tarkasteltu myös mallasteollisuuden osalta. Suomessa panimot eivät omista mallastamoita, jolloin työllisyysvaikutuksiin on laskettu mallasteollisuuden piirissä olevat työntekijät olutmaltaan valmistuksen osalta. Tämä poikkeaa eurooppalaisesta panimoteollisuudesta, jonka osalta mallasteollisuus sisältyy pääosin panimoteollisuuteen, sillä suurpanimot omistavat mallastamot.

2.2 Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verotuotot

Selvityksessä on arvioitu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kokonaisverokertymää sekä suorien että epäsuorien ja välillisten verojen kautta. Suorilla veroilla tarkoitetaan panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden valmistuksesta ja myynnistä aiheutuvia veroja, joista merkittävimmät ovat arvonlisäverot ja muut valmisteverot. Suoriin veroihin kuuluvat myös panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden henkilöstön tuloverot ja henkilöstösivukulut, yhteisöverot sekä energiaverot. Epäsuorilla veroilla tarkoitetaan veroja, jotka kertyvät panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden raaka-aineiden ja palveluiden ostojen kautta. Välillisiä veroja kertyy puolestaan panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteiden vähittäiskauppa- ja ravintolamyynnin, pullonpalautustoiminnan sekä mallasteollisuuden kautta.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden verotusta on analysoitu neljässä kategoriassa: suora arvonlisä- ja muut valmisteverot, epäsuorat ja välilliset arvonlisäverot, tuloverot ja henkilöstösivukulut, sekä muut verot. Analyysi perustuu julkisesti saatavilla olevaan tietoon sekä aiempiin EY:n tutkimuksiin. Arvonlisäveron ja valmisteverojen analyysin pääasiallisena lähteenä toimivat valtiovarainministeriön vuosittain julkaisemat tiedot verokertymistä, joista on erotettu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden osuus. Epäsuora arvonlisävero perustuu panimoteollisuuden ostoihin. Välillinen arvonlisävero perustuu keskimääräisiin kuluttajahintoihin ja Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden ilmoittamiin kokonaiskulutusmääriin, joista on vähennetty suorat ja epäsuorat arvonlisäverot. Tuloverojen ja henkilöstösivukulujen analyysi perustuu työntekijämääriin sekä Verohallinnon ilmoittamiin tietoihin tulojen verotuksesta. Muiden verojen analyysi perustuu EY:n vuonna 2013 tekemään tutkimukseen elintarvikkeiden verotuksesta, josta panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden osuus on erotettu. Oluen

merkitys Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuudessa on huomattava sekä tuotannon että kulutuksen kannalta, joten oluen verokertymää tarkastelu tutkimuksessa erikseen.

2.3 Arvonmuodostus

Arvonmuodostuksen osalta tutkimuksen tavoitteena on selvittää Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus ja sen kehitys vuodesta 2013 alkaen, sekä arvioida mitkä tekijät selittävät arvonmuodostuksen muutoksia.

Arvonmuodostusta arvioidaan Regioplanin ja The Brewers of European (2013 & 2020) tutkimuksen menetelmien mukaisesti, arvioimalla jokaisen juomakategorian arvonmuodostus. Arvonmuodostuksella tarkoitetaan markkinahinnan ja raaka-aineiden sekä palvelujen ostohinnan erotusta, joka kuvaa tuotannon jalostusarvoa. Termi arvonmuodostus vastaa alkuperäisessä tutkimuksessa käytettyä termiä value-added. Analyysi perustuu julkisesti saatavilla olevaan tietoon. Suoran arvonmuodostuksen lähteenä toimivat Tilastokeskuksen tilastot yrityksistä toimialoittain. Epäsuora ja välillinen arvonmuodostus perustuu tässä raportissa päivitettyyn selvitykseen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden epäsuorasta ja välillisestä työllisyysvaikutuksesta.

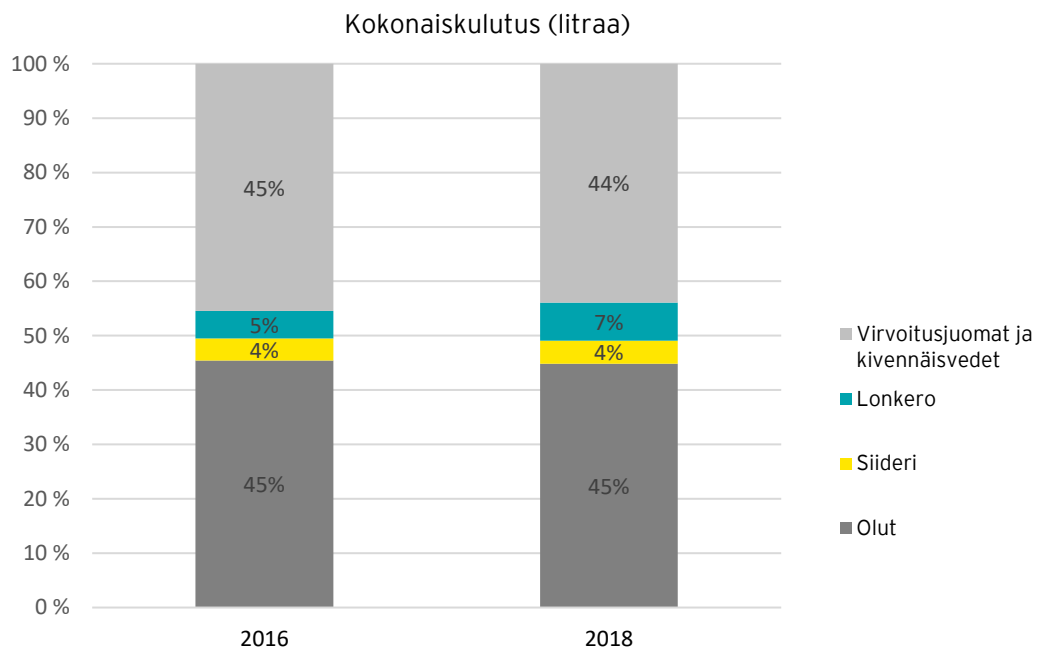
Suora arvonmuodostus koostuu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotannon kautta syntyvästä arvosta. Epäsuora arvonmuodostus muodostuu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimitusketjussa, raaka-aine- ja palveluostojen kautta. Välillinen arvonmuodostus muodostuu ravintoloissa ja vähittäiskaupoissa panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden myynnin kautta. Tässä tutkimuksessa ei ole huomioitu pullonpalautusalan tai mallastamoiden kautta tapahtuvaa välillistä arvonmuodostusta.

3. Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden erityispiirteet Suomessa

3.1 Kokonaiskulutus ja kokonaistuotanto

Suomessa panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden alle kuuluu oluen valmistuksen ja myynnin lisäksi eurooppalaisesta panimoteollisuudesta poiketen myös muita juomakategorioita, kuten siideri, lonkero, virvoitusjuomat ja kivennäisvedet.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteiden kokonaiskulutus²⁵

Oluen osuus oli vuonna 2018 45 % panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteiden litramääräisestä kokonaiskulutuksesta ja pysyi näin samana vuoteen 2016 verrattuna. Muista juomakategorioista merkittävin kokonaiskulutuksella mitattuna oli virvoitusjuomat ja kivennäisvedet (44 %). Lonkeron osuus kokonaiskulutuksesta kasvoi vuonna 2018 ollen noin 7 % (5 % vuonna 2016), ja siiderin puolestaan pysyi samana noin 4 %.²⁶

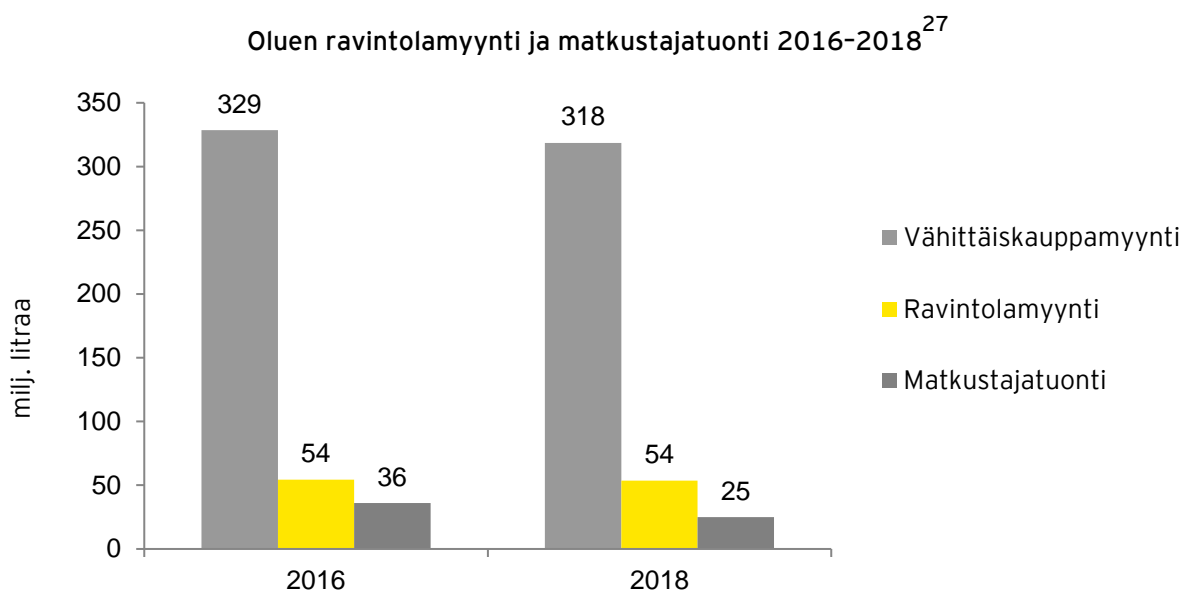
²⁵ Valvira, Alkoholitilastot 2019.

²⁶ Valvira, Alkoholitilastot 2019.

3.2 Oluen myynnin kehitys ja jakauma

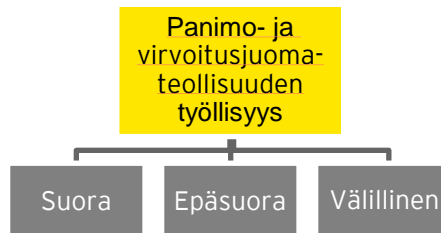
Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteita myydään vähittäiskaupan ja ravintoloiden kautta. Oluen myynnin litramääräisestä volyymista noin 14 % myydään ravintoloiden ja 86 % vähittäiskaupan kautta. Tämän lisäksi matkustajatuonnin kautta tuodaan merkittävä määrä panimoteollisuuden tuotteita, erityisesti olutta.

Oluen ravintolamyyni pysynyt lähes samana vuodes 2016 vuoteen 2018. Oluen matkustajatuonti sen sijaan on samana aikana pienentynyt merkittävästi (11 milj. litraa). Oluen matkustajatuonti palasi kuitenkin vuonna 2019 lähemmäs 2016 tasoa, ollen kokonaisuudessaan 28,4 milj. litraa. Ravintolakanavan osuuden lasku oluen litramääräisestä kokonaiskulutuksesta jatkui pitkään, esimerkiksi vuonna 2000 ravintoloiden osuus oluen kotimaanmyynnistä oli vielä 28 %, eli kaksinkertainen nykyiseen tasoon verrattuna, mutta on nyt vakiintunut noin 14% tasolle.

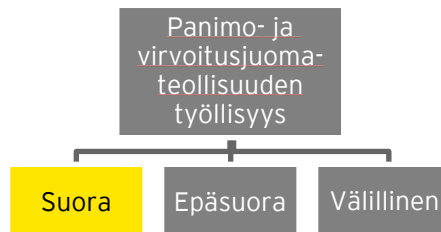
²⁷ EY laskelmat (2020). Lähteet: Päihdetilastollinen vuosikirja 2019. THL alkoholijuomien matkustajatuonti 2019. EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

4. Työllistävä vaikutus

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus työllisti Suomessa 24 016 henkilöä vuonna 2018. Koska oluen merkitys Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuudelle on merkittävä, oluen työllisyysvaikutuksia on tarkasteltu erikseen.²⁸

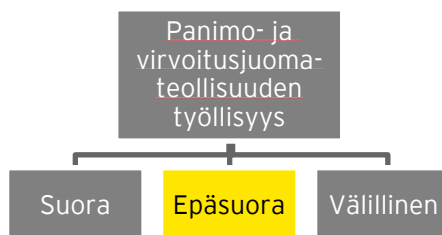
4.1 Suorat työllisyysvaikutukset

Vuonna 2018 panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden yritysten henkilöstömäärä oli 2 023. Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden yritysten suora työllisyys ei ole suoraan vertailukelpoinen vuoden 2016 lukuun (1 689), sillä luku sisälsi ainoastaan Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus ry:n jäsenyritysten työntekijät, kun se nyt huomioi myös liittoon kuulumattomien panimoiden ja pienpanimoiden työntekijät.

²⁸ EY laskelmat (2020).

4.2 Epäsuorat työllisyysvaikutukset

Suoran työllisyysvaikutuksen lisäksi panimo- ja virvoitusjuomateollisuus luo työllisyyttä epäsuorasti raaka-aineiden ja palveluiden toimittajien kautta. Kokonaisuudessaan panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvioitu epäsuora työllisyysvaikutus on 3 843 henkilöä.

Epäsuora työllistävyys on laskenut vuoteen 2013 verrattuna, jolloin panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden epäsuoran työllisyysvaikutuksen määräksi arvioitiin yhteensä 4 549 henkilöä, mutta kasvanut niukasti vuodesta 2016, jolloin työllisyysvaikutukseksi arviointiin 3 833.²⁹

4.2.1 Oluen epäsuorat työllisyysvaikutukset

Oluen valmistuksella on epäsuoria työllisyysvaikutuksia raaka-aineiden ja palveluiden toimittajien kautta. Tilastojen mukaan oluen kokonaistuotannon arvosta 403 milj. € siirtyy toimitusketjussa taaksepäin tavaran ja palveluiden toimittajille.³⁰ Ostot jakaantuvat maatalouden, käyttöhyödykkeiden, pakkausteollisuuden, välineiden, kuljetusten, markkinoinnin ja median, sekä muiden palveluiden tuottajien välillä.

²⁹ EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

³⁰ Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018.

Oluen epäsuorat työllisyysvaikutukset³¹

Sektori	Kotimaan osuus		Liikevaihto/ työntekijä ³²		Työntekijöiden lukumäärä	Työntekijöiden lukumäärä
	(milj. €) ³³	% ³⁴	(milj.€)	(1 000 €)	2018	2016
Maatalous	52,5	89 %	46,7	57	817	1 087
Hyödykkeet	22,6	98 %	22,2	1 185	19	33
Pakkausteollisuus	121,8	83 %	101,1	439	230	214
Kone- ja työväline-teoll.	29,4	83 %	24,4	439	56	116
Kuljetus	58,2	98 %	57,0	188	303	356
Media ja markkinointi	42,0	98 %	41,2	247	167	382
Palvelut	76,3	86 %	65,6	85	773	142
Yhteensä					2 364	2 330
Ensimmäisen kierroksen osuus (%) kokonaisvaikutuksesta					65 %	
Valmistuksen epäsuora kokonaisvaikutus yht.					3 636	3 584

Kokonaisuudessaan oluen epäsuora työllisyysvaikutus on 3 636 henkilöä, perustuen vuoden 2018 ostomääriin. Verrattuna vuoteen 2016 on oluen epäsuora työllisyysvaikutus kasvanut 52 henkilöllä.

4.2.2 Muiden juomakategorioiden epäsuorat työllisyysvaikutukset

Olueksi lisäksi panimo- ja virvoitusjuomateollisuus valmistaa ja myy myös siideriä, lonkeroa, virvoitusjuomia sekä kivennäisvettä. Olueksi tavoin osa näiden juomakategorioiden kokonaistuotannosta jakaantuu toimitusketjussa taaksepäin ostoina tavarantoimittajilta ja palveluiden toimittajilta. Muun panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kautta 45,5 milj. € jakaantui taaksepäin toimitusketjussa.³⁵

³¹ Laskentamalli: The Contribution made by Beer to the European Economy (2011).

³² Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018.

³³ Laskentamalli: Kokonaiskulut jaettu The Contribution made by Beer to the European Economy (2020) laskennan mukaisesti eri sektoreille. Laskentamallissa muutos 2016 lukuihin verrattuna "Palvelut" sektorin osalta, jonka vuoksi työntekijöiden jakaantuminen muuttunut.

³⁴ The Contribution made by Beer to the European Economy. (2020).

³⁵ EY laskelmat (2020).

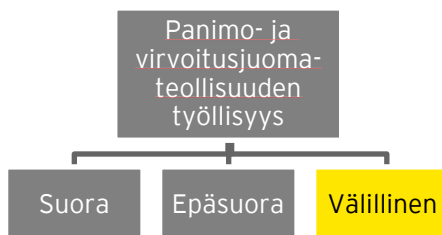
Siiderin, Lonkeron, Virvoitusjuomien ja kivennäisveden työllistävä vaikutus ³⁶						
	Ostot tavarain- ja palveluiden toimittajilta (milj. €)	Kotimaan osuus %	Kotimaan osuus (milj. €)	Liikevaihto /työntekijä (1 000 €)	Työntekijöiden lukumäärä 2018	Työntekijöiden lukumäärä 2016
Siiderit & Lonkerot ³⁷	15,0	91 %	13,6	308,0	16	14
Virvoitusjuomat ja kivennäisvedet	30,4	91 %	27,6	308,0	28	16
Yhteensä	45,5	91 %			134	162
Ensimmäisen kierroksen osuus (%) kokonaisvaikutuksesta					65%	
Tuotannon epäsuora kokonaisvaikutus					206	249

Siiderin ja lonkeron valmistaminen työllistää epäsuorasti 44 henkeä, ja virvoitusjuomien sekä kivennäisveden valmistaminen puolestaan 90 henkilöä. Olettaen ensimmäisen kierroksen osuuden olevan 65 % kokonaisvaikutuksesta, panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden muut juomakategoriat työllistävät kaiken kaikkiaan 206 henkeä. Kokonaisuudessaan muun kuin oluen epäsuora työllistävyys on laskenut vuoden 2016 raporttiin verrattuna 43 henkilöllä, eli noin 17 %.

³⁶ EY laskelmat (2020). Kotimaan osuus (%) ja liikevaihto/työntekijä perustuu oluen epäsuorassa työllisyyden laskennassa käytettyjen lukujen keskiarvoihin. Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018.

³⁷ Lonkeron ja siiderin välillä ostot jaettu myynnin suhteessa.

4.3 Välilliset työllisyysvaikutukset: vähittäiskauppa ja ravintolamyynänti

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden välillisen työllisyyden (hlöä) kehitys ³⁸			
	2016	2018	Muutos (%)
Ravintola	13 039	12 831	-2 %
Vähittäiskauppa	4 311	5 215	+21 %
Yhteensä	17 350	18 046	+4 %

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus työllistää välillisesti 18 046 henkilöä. Työllisyys on vähentynyt huomattavasti verrattuna vuoteen 2013, jolloin välillinen työllisyys oli 19 224 henkilöä. Välillinen työllisyys on kuitenkin kääntynyt nousuun vuodesta 2016, jonka ajurina toimii erityisesti vähittäiskauppojen välillisen työllisyyden kasvu.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden välillisiä työllisyysvaikutuksia on arvioitu juomakategorioittain vähittäiskauppa- ja ravintolamyynnin kautta. THL:n alkoholin kokonaiskulutuskärien perusteella arvioidut kotimaan myynnin jakaumat juomakategorioittain on esitetty alla olevassa taulukossa.

Kotimaan myynnin jakautuminen kanavittain 2018 ³⁹		
	Ravintola	Vähittäiskauppa
Olut	14 %	86 %
Lonkero	15 %	85 %
Siideri	20 %	80 %
Virvoitusjuomat	20 %	80 %

³⁸ EY laskelmat (2020). EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

³⁹ EY laskelmat (2020). Pohjautuvat alkoholin tilastoituun kokonaiskulutukseen. Lähde: Päihdetilastollinen vuosikirja 2019. Virvoitusjuomien jakauma perustuu EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus tekemään arviointiin.

Arvioitaessa välillisiä työllisyysvaikutuksia eri myyntikanavissa rinnastetaan Regioplanin, The Brewers of Europe ja EY:n eurooppalaisen tutkimuksen "The Contribution made by Beer to the European Economy" (2011 & 2020) tavoin Alkon myynti vähittäiskauppamyyntiin. Laskelmien kannalta oleellisten tekijöiden näkökulmasta (kuluttajahinta €/l) Alkon myynnin katsotaan olevan riittävän lähellä vähittäiskauppamyyntiä, jotta rinnastus on perusteltavissa. Laskelmien metodologia on kuvattu liitteessä 3. Yksittäisten tietojen osalta on käytetty samoja lähteitä kaikkien juomakategorioiden laskelmissa (tarkat lähteet selvitetty alaviitteissä).

4.3.1 Oluen välilliset työllisyysvaikutukset

Oluen välilliset työllisyysvaikutukset tutkimuksessa olivat vähittäiskauppamyynnin osalta 3 023 henkilöä ja ravintolamyynnin osalta 6 893 henkilöä. Yhteensä olut työllisti välillisesti 9 916 henkilöä.⁴⁰ Vuonna 2016 oluen välillinen työllisyys oli 8 393 henkilöä, joista 2 373 henkilöä työllistyi vähittäiskaupan kautta ja 6 020 henkilöä ravintolamyynnin kautta.⁴¹ Oluen välillinen työllisyysvaikutus on kasvanut noin 18 %.

Oluen välillinen työllisyysvaikutus: vähittäiskauppa ja ravintolamyyni 2018 ⁴²		
	Ravintola	Vähittäiskauppa
% kokonaiskulutuksesta ⁴³	14,4 %	85,6 %
Myynti (milj. litraa) ⁴⁴	63	371
Keskimääräinen kuluttajahinta (€/litra) ⁴⁵	14,43	4,15
Kulutus (milj. €) sis. ALV	904	1 541
Kulutus (milj. €) pl. ALV	729	1 243
Liikevaihto (1000 €) /työntekijä ko. sektorilla ⁴⁶	105,7	411,2
Työpaikkojen lukumäärä	6 893	3 023
Työpaikkoja yht.	9 916	

⁴⁰ EY laskelmat (2020)

⁴¹ EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁴² EY laskelmat (2020)

⁴³ EY laskelmat (2020). Pohjautuvat alkoholin tilastoituun kokonaiskulutukseen, jossa eritelty anniskelu ja vähittäiskauppa. Lähde: Päihdetilastollinen vuosikirja 2019.

⁴⁴ EY laskelmat (2020). Pohjautuvat Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus liitto ry:n ilmoittamiin kokonaiskulutustilastoihin.

⁴⁵ EY laskelmat (2020). Pohjautuvat Päihdetilastollisen vuosikirjan ilmoittamiin eri kategorioiden kokonaisarvoihin ja kokonaismääriin, jotka on ilmoitettu erikseen anniskelulle ja vähittäismyynnille.

⁴⁶ Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018.

4.3.2 Siiderin ja lonkeron välilliset työllisyysvaikutukset

Siiderin välillinen työllisyysvaikutus: vähittäiskauppa ja ravintolamyynä 2018 ⁴⁷		
	Ravintola	Vähittäiskauppa
% kokonaiskulutuksesta	20 %	80 %
Myynti (milj. litraa)	6,0	24,2
Keskimääräinen kuluttajahinta (€/litra)	18,50	6,17
Kulutus (milj. €) sis. ALV	110,1	149,5
Kulutus (milj. €) pl. ALV 24 %	88,8	120,6
Liikevaihto (1000 €) /työntekijä ko. sektorilla ⁴⁸	105,7	411,2
Työpaikkojen lukumäärä	840	293
Työpaikkoja yht.	1 133	

Siiderin ja lonkeron välilliset työllisyysvaikutukset ovat yhteensä 2 884 henkilöä. Siiderin ja lonkeron osalta välilliset työllisyysvaikutukset ovat laskeneet verrattuna vuoteen 2016, jolloin arvioitiin siiderin työllistävän yhteensä 1 334 henkilöä ja lonkeron 1 922 henkilöä, eli yhteensä 3 256 henkilöä.⁴⁹

Lonkeron välillinen työllisyysvaikutus: vähittäiskauppa ja ravintolamyynä 2018 ⁵⁰		
	Ravintola	Vähittäiskauppa
% kokonaiskulutuksesta	14,9	85,1
Myynti (milj. litraa)	8,3	47,2
Keskimääräinen kuluttajahinta (€/litra)	18,10	6,58
Kulutus (milj. €) sis. ALV	149,6	310,5
Kulutus (milj. €) pl. ALV	120,7	250,4
Liikevaihto (1000 €) /työntekijä ko. sektorilla ⁵¹	105,7	411,2
Työpaikkojen lukumäärä	1 142	609
Työpaikkoja yht.	1 751	

⁴⁷ EY laskelmat (2020)

⁴⁸ Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018.

⁴⁹ EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁵⁰ EY laskelmat (2020)

⁵¹ Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018.

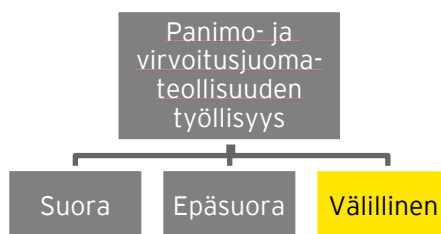
4.3.3 Virvoitusjuomien ja kivennäisvesien välilliset työllisyysvaikutukset

Virvoitusjuomien ja kivennäisvesien myynti vähittäiskaupassa ja ravintoloissa työllistää yhteensä 5 247 henkilöä, joista 3 356 työllistyy ravintolamyynnin kautta ja 1 291 henkilöä vähittäismyynnin kautta. Vuonna 2016 työllisyyden arvioitiin olevan 5 701 henkilöä, joista 4 493 ravintoloissa ja 1 208 vähittäiskaupassa. Työllisyys on vähentynyt 8 % vuodesta 2016, johtuen kulutuksen laskusta erityisesti ravintoloissa. Työllisyys on kuitenkin pysynyt vuotta 2013 korkeammalla tasolla, jolloin virvoitusjuomien ja kivennäisvesien myynti työllisti välillisesti 5 110 henkilöä.⁵²

Virvoitusjuomien ja kivennäisveden välillinen työllisyysvaikutus: vähittäiskauppa ja ravintolamyynti⁵³

	Ravintola	Vähittäiskauppa
% kokonaiskulutuksesta	20 %	80 %
Myynti (milj. litraa)	82,2	328,8
Keskimääräinen kuluttajahinta (€/litra)	5,80	1,84
Kulutus (milj. €) sis. ALV	476,7	604,9
Kulutus (milj. €) pl. ALV	418,2	530,7
Liikevaihto (1000 €) /työntekijä ko. sektorilla ⁵⁴	105,7	411,2
Työpaikkojen lukumäärä	3 956	1 291
Työpaikkoja yht.	5 247	

4.4 Välilliset työllisyysvaikutukset: Muut toimialat

4.4.1 Mallasteollisuus

Työllisyysvaikutuksia mallastamoiden osalta on aiemmin selvitetty haastattelemalla kotimaista mallastamoja, joka kattaa lähes koko panimoteollisuuden alan Suomessa. Todellisuudessa panimoteollisuuden työllistävä vaikutus on hiukan suurempi, mutta muiden mallastamoiden myynti panimoteollisuudelle on pientä, eikä sitä näin ollen ole huomioitu tässä tutkimuksessa. Vuoden 2018 työllisyysvaikutus perustuu tilastokeskuksen raportointiin⁵¹.

⁵² EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁵³ EY laskelmat (2020). Keskimääräinen kuluttajahinta perustuu EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus esittämään arvioon.

⁵⁴ Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018.

Mallasteollisuuden työllisyys ⁵⁵	2018	2016
Henkilöstö Suomessa (hlöä)	143	64
Kotimaan panimoteollisuuden osuus liikevaihdosta	50 %	50 %
Panimoteollisuuden työllisyys Suomessa (hlöä)	72	32

4.4.2 Itämeren laivamyynänti

Vähittäiskauppa ja ravintolamyynnin ohella suomalaiset panimot myyvät tuotteita myös Itämeren laivoille tax-free myyntiin. Tässä tutkimuksessa Itämeren laivamyynänti huomioidaan kuitenkin välillisissä työllisyysvaikutuksissa, sillä laskennan pohjalla käytetään kokonaiskulutusmääriä, jotka sisältävät myös matkustajatuonnin.⁵⁶

Todellisuudessa matkustajatuonti sisältää myös muiden kuin suomalaisten panimoiden tuotteita, ja toisaalta myös muut kuin suomalaiset matkustajat ostavat suomalaisten panimoiden tuotteita Itämeren laivoilta. Koska tietoja myynnin ja tuonnin määristä on vaikeasti saatavilla, on tässä tutkimuksessa oletettu matkustajatuonnin olevan yhtä suurta kuin kotimaisten panimoiden myynnin.

Itämeren laivoilla myyntivolyyymi jakautuu sekä perinteisen vähittäiskauppaan rinnastettavaan tax-free myyntiin että ravintolamyynäntiin laivan anniskelualueilla. Tästä syystä tässä tutkimuksessa muiden juomakategorioiden osalta Itämeren laivamyynnin volyyymi on laskettu jakautuvan vähittäiskauppa- ja ravintolamyynäntiin (näiden kotimaanmyynnin jakauman suhteessa). Kokonaisuutena työllisyysvaikutukset sisältyvät tässä raportissa arvioituihin välillisiin työllisyysvaikutuksiin⁵⁷.

4.4.3 Pullonpalautus

Suomessa panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllisyysvaikutuksia arvioitaessa on huomioitu myös pullonpalautustoimiala. Pullon- ja tölkinpalautuksen osalta suurin toimija Suomessa on Suomen Palautuspakkaus Oy. Lisäksi Suomessa pullonpalautusautomaattien osalta suuri toimija on Oy Tomra Ab. Tässä tutkimuksessa työllisyysvaikutuksia on arvioitu henkilöstön kokonaismäärän perusteella. Suomessa pullonpalautustoimialaa työllistävät panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteiden lisäksi myös Alkon myymät väkevät juomat, väkevät viinit ja miedot viinit.

⁵⁵ EY laskelmat (2020). EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus. 2016 luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia muuttuneen tilastoinnin takia. Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Vuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot.

⁵⁶ EY laskelmat (2020).

⁵⁷ Alkuperäisen eurooppalaisen tutkimuksen tietoja oluen työllisyysvaikutuksista Itämeren laivaliikenteen osalta ei ole tässä tutkimuksessa tarkennettu johtuen rajoittuneista tiedoista liittyen kanavajakauman laskentaperiaatteisiin.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden osuutta Oy Tomra Ab:n liikevaihdosta on arvioitu alkoholijuomien kulutusosuuksien mukaan. Vuonna 2013 panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteet muodostivat noin 82 % alkoholin kokonaiskulutuksesta.⁵⁸ Vuonna 2018 vastaava osuus on noin 85 %.⁵⁹ Yhteensä panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllistävyys pullonpalautustoimialalla on 32 henkilöä. Vuoteen 2016 verrattuna määrä on laskenut yhdellä työntekijällä.⁶⁰

Pullonpalautusten piirissä vähittäiskaupassa, ravintoloissa sekä kuljetuksissa toimivat henkilöt on huomioitu jo aiemmin kyseisten toimijoiden välillisten työllisyysvaikutusten osalta. Oheinen laskelma ei siis kuvaa pullonpalautuksen kokonaisvaikutuksia, vaan ainoastaan pullonpalautukseen keskittyneiden toimijoiden osuutta.

	Suomen Palautuspakkaus Oy	Oy Tomra Ab
Henkilöstö Suomessa ⁶¹ (hlöä)	14	24
Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden osuus toiminnan volyyymistä (%)	85 %	85 %
Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllistävyys alalla Suomessa	12	20
Työpaikkoja yht.	32	

⁵⁸ Pohjautuu Valviran ilmoittamaan litramääräiseen kokonaiskulutukseen. EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁵⁹ Todellisuudessa osuus lienee korkeampi johtuen virvoitusjuomien ja kivennäisvesien osuudesta pullonpalautuksessa.

⁶⁰ EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁶¹ Suomen Palautuspakkaus Oy ja Oy Tomra Ab ilmoittama henkilöstömäärä Suomessa.

5. Erittely panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuottamista verotuotoista

5.1 Suora arvonlisävero ja muut valmisteverot

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonlisävero ja muut valmisteverot 2013-2018 ⁶²			
Koko teollisuuden osuus milj. €	2013 ⁶³	2016	2018
Tuotannon arvonlisävero	134	108	115
Alkoholijuomaverot	723	724	864
Virvoitusjuomaverot	94	144	151
Yhteensä	951	976	1 129

Olutteollisuuden arvonlisävero ja muut valmisteverot 2013-2018 ⁶⁴			
Oluen osuus milj. €	2013	2016	2018
Tuotannon arvonlisävero	72	56	56
Alkoholijuomaverot	575	600	673
Yhteensä	647	656	729

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kerryttämät suora arvonlisävero ja muut valmisteverot olivat 1 129 milj. € vuonna 2018. Oluen osuus panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kerryttämistä suorista arvonlisäveroista ja muista valmisteveroista oli lähes 65 %. Suora arvonlisä- ja muu valmisteverokertymä on noussut 153 milj. € vuodesta 2016. Suureen kasvuun vaikuttaa muun muassa vuoden 2018 alkoholilainsäädännön muutos, jonka seurauksena vahvojen oluiden (joiden verotus on keskiolutta korkeampaa) kulutus kasvoi.

Alkoholijuomaverolaissa tarkoitettuihin alkoholijuomiin sovelletaan yleistä arvonlisäverokantaa. Yleinen arvonlisäverokanta on 24 %. Virvoitusjuomiin sovelletaan elintarvikkeiden arvonlisäverokantaa, joka on 14 %. Vuonna 2018 kotimainen panimo- ja virvoitusjuomatuotanto kerrytti arvonlisäveroa 115 milj. €, josta oluen osuus oli 56 milj. €.

Alkoholi- ja alkoholijuomaveroa kannetaan oluesta, viinistä, muista käymisteitse valmistetuista alkoholijuomista, välituotteista ja etyylialkoholista. Tuotteet jaotellaan tuoteryhmän ja alkoholipitoisuuden perusteella tuoteryhmiin, joista jokaisella on eri verokanta. Vuonna 2018 panimo- ja virvoitusjuomateollisuus kerrytti alkoholijuomaveroa 864 milj. €.

⁶² Lähteet: Suora arvonlisävero: Tilastokeskus; Teollisuuden tuotanto tuotenimikkeittäin. EY laskelmat (2020). Alkoholijuomaverot: Valtiovarainministeriö; Talousarvioesitykset (2013-2018). Valvira. EY laskelmat (2020).

⁶³ 2013 luvut: EY Laskelmat (2020), EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁶⁴ Lähteet: Arvonlisävero: Tilastokeskus; Teollisuuden tuotanto tuotenimikkeittäin. EY laskelmat (2020). Alkoholijuomaverot: Valtiovarainministeriö; Tilinpäätökset (2013-2018). Valvira. EY laskelma (2020).

Virvoitusjuomaveron on valtiolle suoritettava valmistevero. Veron piirissä ovat limonadit, kivennäisvedet ja suurin osa mehuista. Virvoitusjuomaveron tuli merkittävä korotus vuonna 2014, jonka seurauksena verokertymä nousi vuonna 2014 yli 50 milj. eurolla vuodesta 2013. Vuonna 2018 virvoitusjuomaveron kertyi 151 milj. €. Virvoitusjuomaverokertymä on noussut 7 milj. eurolla vuodesta 2016.

5.2 Epäsuora ja välillinen arvonlisävero

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden epäsuora ja välillinen arvonlisävero 2013-2018 ⁶⁵			
Koko teollisuuden osuus (milj. €)	2013	2016	2018
Epäsuora arvonlisävero	130	116	103
Välillinen arvonlisävero	511	496	528
Yhteensä	641	612	631

Olutteollisuuden epäsuora ja välillinen arvonlisävero 2013-2018 ⁶⁶			
Oluen osuus (milj. €)	2013	2016	2018
Epäsuora arvonlisävero	112	101	91
Välillinen arvonlisävero	299	267	326
Yhteensä	411	368	417

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kerryttämä epäsuora ja välillinen arvonlisävero oli yhteensä 631 milj. €. Oluen osuus panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kerryttämästä epäsuorasta ja välillisestä arvonlisäverosta oli noin 66 %.

Epäsuora arvonlisäverokertymä syntyy raaka-aineiden ja palvelujen ostojen kautta panimoteollisuuden toimitusketjussa. Epäsuora arvonlisävero oli 102 milj. €. Välillinen arvonlisäverokertymä oli 528 milj. € vuonna 2018. Välillisiä arvonlisäveroja kerryttävät ravintola- ja vähittäiskauppamyynit, joista ravintolamyynit kerryttää veroja enemmän korkeamman kuluttajahinnan vuoksi. Epäsuora ja välillinen arvonlisävero ovat kääntyneet takaisin nousuun vuodesta 2016.

⁶⁵ EY laskelmat (2020). Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018. Laskentaperiaatteet: Epäsuora ALV kertymä perustuu panimoteollisuuden ostojen määrään. Välillinen ALV kertymä perustuu keskimääräisten kuluttajahintojen ja Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliiton ilmoittamien kokonaiskulutusmäärien perusteella laskettuun arvonlisäverokertymään, josta on vähennetty epäsuora ja suora ALV kertymä.

⁶⁶ EY laskelmat (2020). Lähde: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot 2013-2018. Laskentaperiaatteet: Epäsuora ALV kertymä perustuu olutteollisuuden ostojen määrään. Välillinen ALV perustuu oluen keskimääräiseen kuluttajahintaan ja Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliiton ilmoittamien kokonaiskulutusmäärien perusteella laskettuun oluen arvonlisäverokertymään, josta on vähennetty oluelle kuuluva epäsuora ja suora ALV kertymä.

5.3 Tuloverot ja henkilöstösivukulut

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuloverot ja henkilöstösivukulut 2013-2018 ⁶⁷			
Koko teollisuuden osuus (milj. €)	2013	2016	2018
Suora työllisyys	36	29	38
Epäsuora työllisyys	57	51	51
Välillinen työllisyys	240	233	242
Yhteensä	332	313	331

Olutteollisuuden tuloverot ja henkilöstösivukulut 2013-2018 ⁶⁸			
Oluen osuus (milj. €)	2013	2016	2018
Suora työllisyys	29	28	37
Epäsuora työllisyys	53	48	48
Välillinen työllisyys	116	112	132
Yhteensä	198	188	218

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden työllisyysvaikutuksen Suomessa on tässä tutkimuksessa arvioitu olevan 24 016 henkilöä vuonna 2018. Verojen määrän kasvu on seurausta työllisyyden kasvusta.

⁶⁷ 2013 luvut: EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus. Luvut on korjattu EY laskelmia (2020) vastaaviksi.

Tilastokeskus; Palkansaajien kuukausiansiot työnantajasektoreittain ja sukupuolittain (2013-2018), Yritykset toimialoittain vuonna 2013-2018 (TOL 2008), Yritysten tilinpäätöstiedot 2013-2018.

Veronmaksajien keskusliitto ry; Palkansaajien veroprosentit (2013-2018). EY Laskelmat (2020).

Laskentaperiaatteet: Suoran työllisyyden tuloverot ja henkilöstösivukulut on laskettu käyttäen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toteutuneita keskimääräisiä palkkoja. Epäsuoran ja välillisen työllisyyden tuloverot ja henkilöstösivukulut on laskettu käyttäen yksityisen sektorin toteutuneita keskimääräisiä palkkoja.

EY laskelmat (2020).

⁶⁸ 2013 luvut: EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus. Luvut on korjattu EY Laskelmia (2020) vastaaviksi

Tilastokeskus; Palkansaajien kuukausiansiot työnantajasektoreittain ja sukupuolittain (2013-2018), Yritykset toimialoittain vuonna 2013-2018 (TOL 2008), Yritysten tilinpäätöstiedot 2013-2018.

Veronmaksajien keskusliitto ry; Palkansaajien veroprosentit (2013-2018). EY Laskelmat (2020).

Laskentaperiaatteet: Suoran työllisyyden tuloverot ja henkilöstösivukulut on laskettu käyttäen olutteollisuuden toteutuneita keskimääräisiä palkkoja. Epäsuoran ja välillisen työllisyyden tuloverot ja henkilöstösivukulut on laskettu käyttäen yksityisen sektorin toteutuneita keskimääräisiä palkkoja.

EY laskelmat (2020).

Yhteensä panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kerryttämät tuloverot ja henkilöstösivukulut olivat 331 milj. € vuonna 2018. Laskelmat sisältävät valtion tuloveron, keskimääräisen kunnallisveron ja kirkollisveron, työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut, sairausvakuutuksen päivärahamaksun ja sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksun sekä viran puolesta tehtävät vähennykset. Oluen osuus panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kerryttämistä tuloveroista sekä henkilöstösivukuluista on noin 66 %. Työntekijöille maksetuista palkoista kertyi suoria tuloveroja sekä henkilöstösivukuluja yhteensä 38 milj. € vuonna 2018. Verokertymä on kääntynyt nousuun vuoden 2016 ja ohittanut myös vuoden 2013 tason.⁶⁹

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuudella on epäsuoria työllisyysvaikutuksia raaka-aineiden ja palveluiden oston kautta. Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus työllistää Suomessa epäsuorasti noin 3 843 henkilöä. Epäsuora työllistävyys on arvioitu suhteuttamalla panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden kotimaan ostojen arvo eri toimialoilta kyseisten toimialojen keskimääräiseen liikevaihtoon työntekijää kohden. Työntekijöille maksetuista palkoista kertyi vuonna 2018 epäsuoria tuloveroja ja henkilöstösivukuluja 51 milj. €, josta olut kerrytti 48 milj. €.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuudella on välillisiä työllisyysvaikutuksia vähittäiskauppa- ja ravintolamyynnin, pullonpalautustoiminnan sekä mallasteollisuuden kautta. Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus työllistää Suomessa välillisesti noin 18 047 henkilöä. Vähittäiskaupan- ja ravintolamyynnin välillinen työllistävyys on arvioitu käyttäen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden myynnin arvoa jakelukanavittain, sekä vähittäiskaupan ja ravintolatoiminnan keskimääräistä liikevaihtoa työntekijää kohden. Työntekijöille maksetuista palkoista kertyi tuloveroa ja henkilöstösivukuluja 242 milj. € vuonna 2018, eli 9 milj. € enemmän kuin vuonna 2016.

5.4 Muut verot

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden muut verot ⁷⁰		
Koko teollisuuden osuus (milj. €)	2016	2018
Muut suorat verot ⁷¹	25	29
Muut epäsuorat ja välilliset verot	107	120
Yhteensä	132	149

⁶⁹ 2016 luvut: EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁷⁰ Lähteet: EY (2013); Elintarvikkeiden verotus Suomessa (2013). Tilastokeskus; Teollisuuden, kaupan ja majoitus- ja ravitsemistoiminnan tilinpäätöstiedot (2011-2013), Verot ja veronluonteiset maksut (2013-2018), Valtiovarainministeriö; Tilinpäätökset (2013-2018). EY laskelmat (2020). 2016 luvut: EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

Laskentaperiaatteet: EY:n aiempi tutkimus perustuu vuoden 2011 lukuihin. 2011 luvut perustuvat panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvioituihin osuuksiin eri sektoreiden rahavirroista. 2013 alkaen muutosten on oletettu seuraavan kyseisten veroerien (energia-, kiinteistö- ja yhteisöverotus) yleistä kehitystä Suomessa. Muihin pienempiin veroeriin ei ole oletettu muutosta vuodesta 2011. Poikkeuksena laskentatapaan on panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden suora yhteisöverojen muutos, joka on arvioitu erikseen perustuen toteutuneisiin lukuihin.

⁷¹ Yhteisövero: Tilastokeskus; Yritysten tilinpäätöstiedot 2013-2018. Juomien valmistuksesta kertyneistä tuloveroista on arvioitu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden osuus liikevaihdon perusteella. Tilastokeskus: Ympäristöverot toimialoittain 2013 - 2018.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus kerryttää verotuottoja myös muiden verojen kautta, joista merkittävimmät ovat yhteisöverot, energiaverot ja kiinteistöverot. Vuonna 2018 panimo- ja virvoitusjuomateollisuus kerrytti muita verotuottoja 149 milj. €.⁷²

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus kerrytti muita suoria veroja 29 milj. € vuonna 2018. Muut suorat verot kasvoivat vuodesta 2016, johtuen yleisestä verotason noususta. Muihin suoriin veroihin sisältyvät panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden yhteisö-, energia- ja kiinteistöverot.

Muiden suorien verojen lisäksi panimo- ja virvoitusjuomateollisuudella on epäsuoria verovaikutuksia raaka-aineiden ja palveluiden ostojen kautta, sekä välillisiä verovaikutuksia vähittäiskauppa- ja ravintolamyynnin, sekä pullonpalautustoiminnan ja mallasteollisuuden kautta. EY on aiemmin tutkinut muiden verojen osuutta elintarviketeollisuuden rahavirroista sisältäen elintarviketeollisuuden, elintarvikekaupan, ravitsemistoiminnan, maatalouden, kuljetuksen ja muut alat (ostot ja työllistävyys). Tämän tutkimuksen muut verot on arvioitu perustuen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden osuuksiin eri toimialojen rahavirroista. Arvion perusteella panimo- ja virvoitusjuomateollisuus kerrytti vuonna 2018 näitä muita epäsuoria sekä välillisiä verotuottoja 120 milj. €, 12 % enemmän kuin vuonna 2016.

⁷² EY laskelmat (2020).

6. Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden vaikutusta Suomen taloudelle on tutkittu myös arvonmuodostuksen pohjalta.

6.1 Arvonmuodostus

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus tuottaa arvoa sekä suoraan tuotteiden tuotannon kautta, että epäsuorasti ja välillisesti. Kokonaisuudessaan panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus oli noin 1 278 milj. € vuonna 2018, josta oluen osuus oli noin 882 milj. €.

6.1.1 Suora arvonmuodostus

Kokonaisuudessaan panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden suora arvonmuodostus oli 314 milj. € vuonna 2018.⁷³ Oluen osuus suorasta arvonmuodostuksesta on noin 93 %. Siidereiden ja lonkeron suora arvonmuodostus oli noin 6 milj. € ja virvoitusjuomien ja kivennäisvesien noin 16 milj. € vuonna 2018.⁷⁴

Panimo ja virvoitusjuomateollisuuden suora arvonmuodostus 2013 - 2018 ⁷⁵			
Koko teollisuuden osuus (milj. €)	2013	2016	2018
Olut	254	250	292
Siideri & Lonkero	4	4	6
Virvoitusjuomat & kivennäisvedet	29	29	16
Yhteensä	287	282	314

6.1.2 Epäsuora arvonmuodostus

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuus tuottaa arvoa myös epäsuorasti, raaka-aineiden ja palvelujen ostojen kautta. Vuonna 2018 panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden epäsuora arvonmuodostus oli yhteensä noin 158 milj. €. Tästä oluen osuus oli 145 milj. €, muiden tuotteiden arvonmuodostuksen ollessa 13 milj. €. Vuonna 2016 epäsuora arvonmuodostus oli yhteensä noin 159 milj. €.

⁷³ Tilastokeskus: Toimipaikkojen brutto- ja jalostusarvo toimialoittain ja maakunnittain 2016 muuttujina Toimiala (TOL 2008), Maakunta, Tiedot ja Vuosi

⁷⁴ Tilastokeskus: Toimipaikkojen brutto- ja jalostusarvo toimialoittain ja maakunnittain 2016 muuttujina Toimiala (TOL 2008), Maakunta, Tiedot ja Vuosi.

*Siiderin ja käymisteitse valmistetun lonkeron, Oluen sekä virvoitusjuomien ja kivennäisvesien osuudet pohjautuvat EY Laskelmiin (2015) ja EY Laskelmiin (2018).

⁷⁵ Tilastokeskus: Toimipaikkojen brutto- ja jalostusarvo toimialoittain ja maakunnittain 2016 muuttujina Toimiala (TOL 2008), Maakunta, Tiedot ja Vuosi. Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot

Oluen epäsuora arvonmuodostus 2016-2018⁷⁶

	Epäsuora työllisyys (hlöä) 2018	Arvonlisäys/ henkilö (1000 €) 2018	Epäsuora arvonmuodostus (milj. €) 2018	Epäsuora arvonmuodostus (milj. €) 2016
Maatalous	817	63	53	53
Hyödykkeet	19	260	5	9
Pakkausteollisuus	230	98	23	17
Kone- ja työväline-teoll.	56	98	5	9
Kuljetus	303	60	18	20
Media & markkinointi	167	63	10	2
Palvelut	773	41	31	5
Yhteensä (milj. €)			145	137

Siiderin, lonkeron, virvoitusjuomien ja kivennäisvesien epäsuora arvonmuodostus 2018⁷⁷

	Epäsuora työllisyys (hlöä) 2018	Arvonlisäys/ henkilö (1000 €) 2018	Epäsuora arvonmuodostus (milj. €) 2018	Epäsuora arvonmuodostus (milj. €) 2016
Siideri & Lonkero	44	98	4	4
Virvoitusjuomat ja kivennäisvedet	90	98	9	18
Yhteensä (milj. €)			13	22

6.1.3 Välillinen arvonmuodostus

Yhteensä panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden välillinen arvonmuodostus oli 806 milj. €. Ravintola-
myynnin arvonmuodostus oli 526 milj. € ja vähittäiskaupan noin 280 milj. €.

Oluen välillinen arvonmuodostus 2018⁷⁸

	Ravintola	Vähittäiskauppa
Välillinen työllisyys (hlöä)	6 894	3 023
Arvonlisäys/henkilö alalla (€)	41 024	53 635
Välillinen arvonmuodostus (milj. €)	283	162
Yhteensä (milj. €)		445

⁷⁶ EY laskelma (2020). Epäsuora työllisyys perustuu tässä tutkimuksessa laskettuun työllisyyteen. Muut lähteet: Arvonlisäys/henkilö: Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja tiedot 2013-2018.

⁷⁷ EY laskelmat (2020).

⁷⁸ EY laskelmat (2020).

Siiderin välillinen arvonmuodostus 2018⁷⁹

	Ravintola	Vähittäiskauppa
Välillinen työllisyys (hlöä)	840	293
Arvonlisäys/henkilö alalla (€)	41 024	53 635
Välillinen arvonmuodostus (milj. €)	34	16
Yhteensä (milj. €)		50

Lonkeron välillinen arvonmuodostus 2018⁸⁰

	Ravintola	Vähittäiskauppa
Välillinen työllisyys (hlöä)	1 142	609
Arvonlisäys/henkilö alalla (€)	41 024	53 635
Välillinen arvonmuodostus (milj. €)	47	32
Yhteensä (milj. €)		79

Virvoitusjuomien & kivennäisvesien välillinen arvonmuodostus 2018⁸¹

	Ravintola	Vähittäiskauppa
Välillinen työllisyys (hlöä)	3 956	1 291
Arvonlisäys/henkilö alalla (€)	41 024	53 635
Välillinen arvonmuodostus (milj. €)	162	69
Yhteensä (milj. €)		232

6.2 Arvonmuodostuksen kehitys ja tekijät

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden euromääräinen arvonmuodostus on kääntynyt nousuun vuoden 2016 jälkeen, ja ohittanut myös vuoden 2013 arvonmuodostuksen. Kokonaisuudessaan panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuottama suora, epäsuora ja välillinen arvonmuodostus oli 1 278 milj. € vuonna 2018 ja 1 159 milj. € vuonna 2016. Vuonna 2013 arvonmuodostus oli 1 184 milj. €. Kokonaisuudessaan arvonmuodostus on kasvanut vuoteen 2016 verrattuna 119 milj. €, eli noin 10 %.

Suoran arvonmuodostuksen euromäärä on kasvanut 283 milj. eurosta vuonna 2016 noin 11 % eli noin 314 milj. euroon vuonna 2018.⁸² Oluen osuus suorasta arvonmuodostuksesta on erittäin merkittävä, noin 93 %.

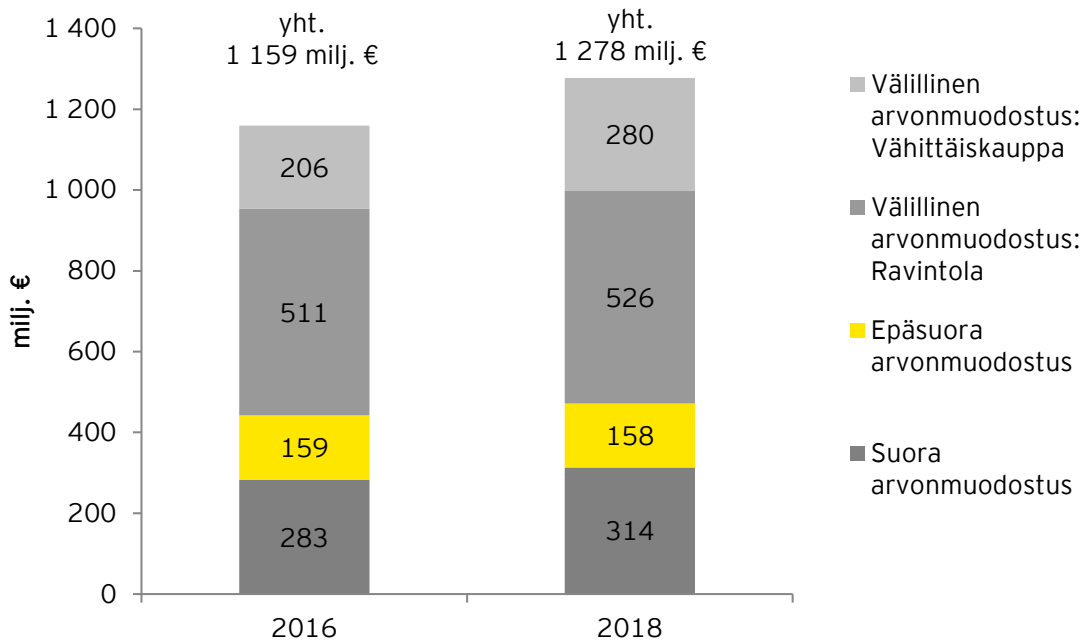
⁷⁹ EY laskelmat (2020).

⁸⁰ EY laskelmat (2020).

⁸¹ EY laskelmat (2020).

⁸² Tilastokeskus: Yritykset toimialoittain muuttujina Tilastovuosi, Toimiala (TOL 2008) ja Tiedot) 2013-2018.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostus 2016 ja 2018⁸³

Epäsuora ja välillinen arvonmuodostus ovat kasvaneet laskeneet vuodesta 2016. Epäsuora arvonmuodostus pysyi samana vuoteen 2016 verrattuna, kun taas Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden välillinen arvonmuodostus oli 806 milj. € vuonna 2018, mikä on noin 89 milj. € enemmän kuin vuonna 2016, synnyttäen noin 12 % kasvun vertailuvuosien välille.⁸⁴

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostukseen vaikuttavat sekä myydyn tuotannon arvo, joka koostuu tuotannon määrästä ja myyntihinnasta, että tuotannon kustannukset, joihin vaikuttavat ostojen hinnat sekä tuotannon tehokkuus.

6.2.1 Myydyn tuotannon arvo

Myydyn tuotannon arvoon vaikuttavat sekä myyntihinta, että myyty litramäärä. Alkoholiuomakategorioiden osalta keskimääräinen myyntihinta on noussut vuoteen 2016 verrattuna.⁸⁵

⁸³ Lähteet: EY laskelmat (2020), *Suora arvonmuodostus*: Tilastokeskus; Yritykset toimialoitain muuttujina tilastovuosi, toimiala (TOL 2008) ja tiedot, Panimoteollisuuden osuudet siiderin ja lonkeron valmistukseen perustuvat Valviran alkoholijuomien myynti tilastoon (2018). Tuotannon jakautuminen Oluen, Siiderin sekä Virvoitusjuomien ja Kivennäisvesien valmistukseen perustuvat EY (2015) laskelmiin. *Epäsuora ja välillinen arvonmuodostus*: EY laskelmat (2020), EY laskelmat (2018), Eurostat, Tilastokeskus: Palveluiden alue- ja toimialatilasto muuttujina Maakunta, Toimiala (TOL2008), Tiedot ja Vuosi. Laskentaperiaatteet: Työllistävä vaikutus on kerrottu keskimääräiseen arvonnäkökulmaan/työntekijä alalla. Vuoden 2016 luvut: EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus, "The contribution made by Beer to the European Economy" (2013) sekä tilastokeskuksen ja Eurostatin tilastoihin.

⁸⁴ EY laskelmat (2020).

⁸⁵ EY laskelmat (2020). THL: Päihdetilastollinen vuosikirja 2019.

Alkoholijuomien kokonaiskulutus on laskenut viimeisten vuosien aikana. Kotimainen myynti on ollut laskussa ja tuonnin osuus on kasvanut.⁸⁶ Matkustajatuonti kasvoi vuodesta 2013 vuoteen 2016 sekä oluen, siiderin, että lonkeron osalta, mutta kokonaistuonti laski hieman vuoteen 2018 mennessä.⁸⁷

Kotimaisten panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteiden kysynnän väheneminen vaikuttaa myös epäsuorasti kotimaisen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden arvonmuodostukseen, sillä tuotannossa tarvittavien raaka-aineiden ja palvelujen ostot vähenevät. Esimerkiksi vuoden 2015 EY raportin mukaan mallastamoissa suurten kotimaisten yritysten ostot ovat vähentyneet.⁸⁸

6.2.2 Tuotannon kustannukset

Arvonmuodostukseen vaikuttavat tuotantotehokkuus sekä ostojen ja palvelujen hinnat. Panimo- ja virvoitusjuomateollisuudelle suurimmat kustannuserät ovat raaka-aineostot ja pakkaukset, jotka muodostavat yli 50 % kokonaiskustannuksista. Yleisesti ottaen ostohinnat ovat kehittyneet inflaation mukaisesti viimeisten vuosien aikana.⁸⁹

EY raportin 2015 mukaan maltaan hintavaihtelut riippuvat pitkälti raaka-aineen, eli mallasohran, hinnan muutoksista, sekä mallastuspalkkion muutoksista. Mallasohran hinta myötäilee pääsääntöisesti viljojen maailmanmarkkinahintaa.⁹⁰

⁸⁶ THL: Päihdetilastollinen vuosikirja 2019.

⁸⁷ EY laskelmat (2020). Lähteet: THL: Alkoholijuomien matkustajatuonti 2019 (vuoden 2018 luvut). EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁸⁸ EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁸⁹ EY (2018): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

⁹⁰ EY (2015): Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

7. LIITTEET

Liite 1: Julkaisut

Eurostat.

EY, Regioplan, The Brewers of Europe (2011). "The Contribution made by Beer to the European Economy"

EY, Regioplan, The Brewers of Europe (2016). "The Contribution made by Beer to the European Economy"

EY (2011). Panimoteollisuuden työllistävä vaikutus Suomessa.

EY (2013). Panimoteollisuuden verotus Suomessa.

EY (2015). Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

EY (2018). Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus.

The Brewers of Europe (2020). "The Contribution made by Beer to the European Economy"

THL (2019). Päihdetilastollinen vuosikirja 2019.

THL (2019). Alkoholijuomien matkustajatuonti 2019.

Tilastokeskus.

Valtiovarainministeriö. Talousarvioesitykset 2013-2018; Tilinpäätökset 2013-2018.

Valvira (2019). Alkoholitilastot 2019.

Liite 2: Metodologia, työllisyysvaikutukset

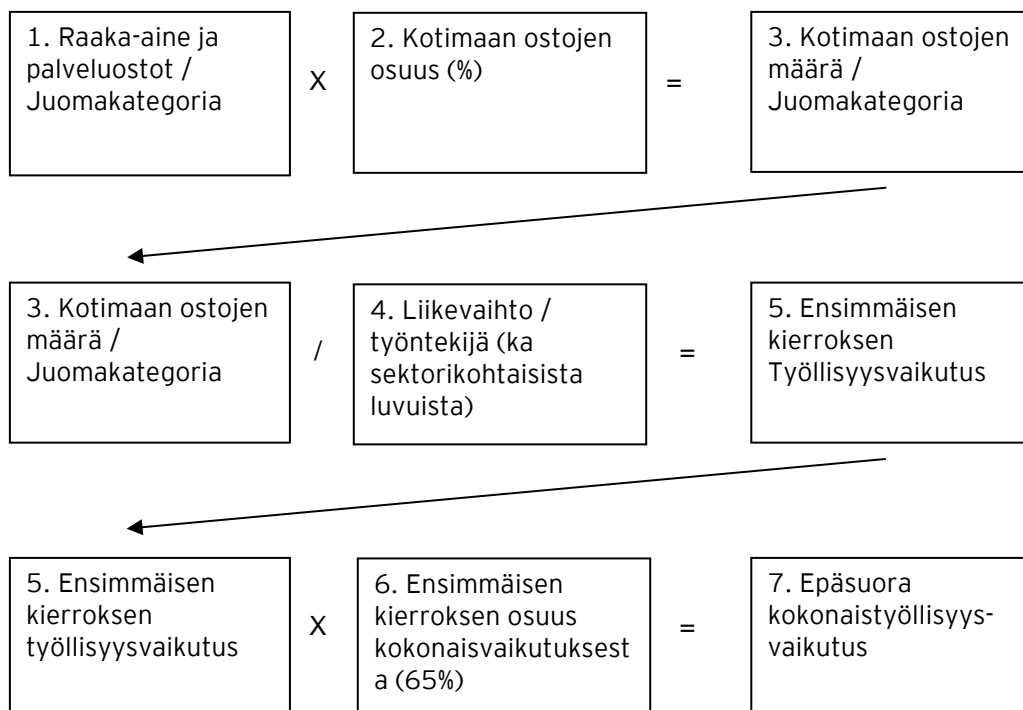
Tässä tutkimuksessa esitetyt työllisyysvaikutukset perustuvat julkisista lähteistä, haastatteluista sekä EY:n Näiden tietojen avulla on laskettu arvio työllisyysvaikutuksista seuraavien laskentamallien mukaisesti. Työllisyysvaikutusten laskemisessa on käytetty samaa metodologiaa kuin EY:n aikaisemmin laadituissa raporteissa "Panimoteollisuuden työllistävä vaikutus Suomessa" (2011) sekä "Suomen panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden toimialakatsaus" (2015 & 2018)

Suora työllisyys

Suora työllisyys on laskettu Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry:n ilmoittaman työntekijämäärän perusteella.

Epäsuora työllisyys

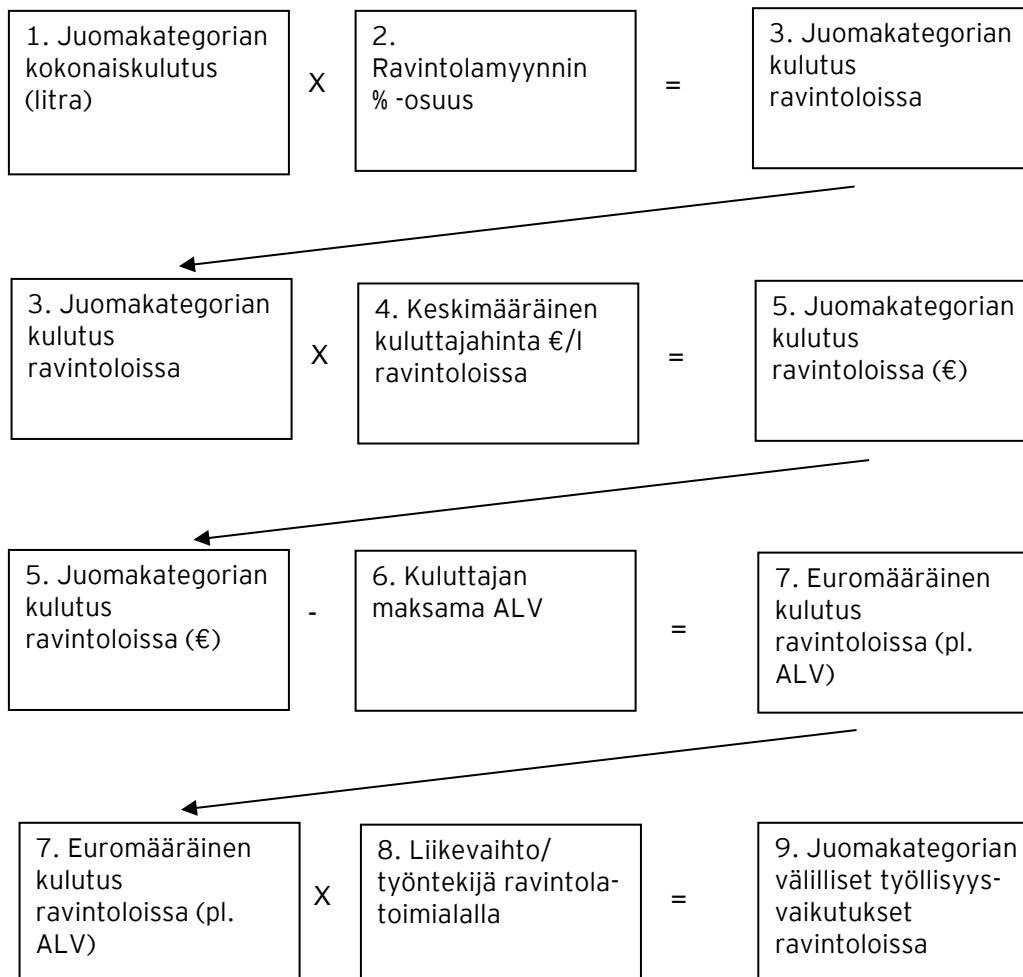
Epäsuoran työllisyyden alle luetaan työllisyysvaikutukset panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden tuotteiden valmistuksen ja myynnin toimitusketjuun kuuluvissa yrityksissä. Lähtökohtana työllisyysvaikutusten arvioinnissa käytetään panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden ostoja ko. yrityksissä.

1. Tilastokeskus; Yritykset toimialoittain muuttujina tilastovuosi, toimiala (TOL 2008) ja tiedot. Siiderin osuus Siiderin ja muiden käymisteitse valmistettujen juomien osalta perustuu Valviran ilmoittamiin alkoholin kokonaiskulutuksen tietoihin (2019). Johtuen tuotteiden samankaltaisuudesta ja lähes yhtä suurista kokonaiskulutuspäästöistä, arvioidaan lonkeron kokonaistuotannon ostojen määrän olevan yhtä suuri kuin siiderin.
2. Lähde: EY, Regioplan & The Brewers of Europe (2011). The Contribution made by Beer to the European Economy. Kotimaan ostojen osuuden laskemisessa on käytetty tutkimuksen oluen ostojen sektorikohtaista jakaumaa. Tehtyjen haastatteluiden perusteella muiden juomakategorioiden ostot jakaantuvat pääosin samoihin sektoreihin, mutta tarkkaa sektorikohtaista jakaumaa ei ole saatavilla. Kotimaan osuus on näin laskettu keskiarvona oluen eri sektoreiden kotimaan ostojen osuuksista. Osuuksien ei oleteta muuttuneen merkittävästi vuodesta 2011.
3. EY laskelmat (2020)
4. Tilastokeskus; Yritykset toimialoittain muuttujina tilastovuosi, toimiala (TOL 2008) ja tiedot.
5. EY laskelmat (2020)
6. EY, Regioplan & The Brewers of Europe (2011). The Contribution made by Beer to the European Economy.”
7. EY laskelmat (2020)

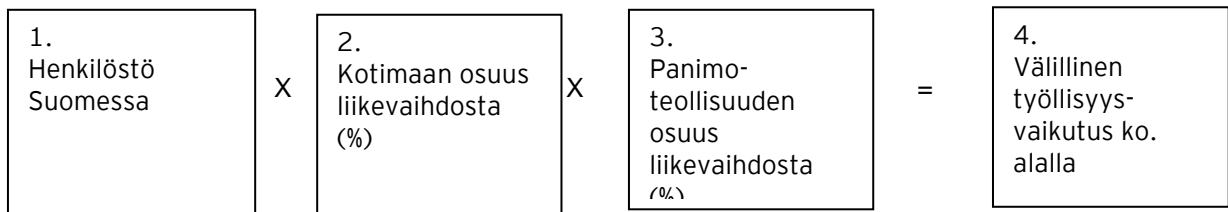
Välillinen työllisyys

Välilliset työllisyysvaikutukset ravintola- ja vähittäiskauppamyynnin osalta on laskettu seuraavan laskentamallin mukaisesti. Malli on kuvattu ravintolamyynnin osalta.

1. THL, Päihdetilastollinen vuosikirja 2019.
2. THL, Päihdetilastollinen vuosikirja 2019. EY laskelmat (2020)
3. EY laskelmat (2020)
4. THL, Päihdetilastollinen vuosikirja 2019. EY laskelmat (2020)
5. EY laskelmat (2020)
6. EY laskelmat (2020). ALV = 24 % (olut, siideri, lonkero), 14% (virvoitusjuomat ja kivennäisvedet)
7. EY laskelmat (2020)
8. Tilastokeskus; Yritykset toimialoittain muuttujina tilastovuosi, toimiala (TOL 2008) ja tiedot.
9. EY laskelmat (2020)

Välillinen työllisyys muiden alojen osalta on arvioitu seuraavan mallin mukaisesti:

1. Yritysten kotisivut
2. EY laskelmat (2020), perustuu alkoholin kulutuksen jakaumaan
3. EY laskelmat (2020)
4. EY laskelmat (2020)

Liite 3: Metodologia, verotus

Suora ALV

$$\begin{array}{|c|} \hline 1. \\ \hline \text{Juomakategorian} \\ \text{myydy\u00f6n tuotannon} \\ \text{arvo (\u20ac)} \\ \hline \end{array} \times \begin{array}{|c|} \hline 2. \\ \hline \text{ALV \%} \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 3. \\ \hline \text{Juomakategoriasta} \\ \text{maksettu suora ALV} \\ \text{(\u20ac)} \\ \hline \end{array}$$

1. Tilastokeskus: Teollisuuden tuotanto tuotenimikkeitt\u00e4in. Siiderin ja lonkeron osalta EY laskelmat (2020). Pohjana Valviran ilmoittamat alkoholin kokonaiskulutus tiedot (2019).
2. ALV = 24 % (olut, siideri, lonkero); 14% (virvoitusjuomat ja kivenn\u00e4isvedet)
3. EY laskelmat (2020).

Ep\u00e4suora ALV

$$\begin{array}{|c|} \hline 1. \\ \hline \text{Juomakategorialle} \\ \text{kuuluvat ostot (\u20ac)} \\ \hline \end{array} \times \begin{array}{|c|} \hline 2. \\ \hline \text{ALV \%} \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 3. \\ \hline \text{Juomakategoriasta} \\ \text{maksettu ep\u00e4suora} \\ \text{ALV (\u20ac)} \\ \hline \end{array}$$

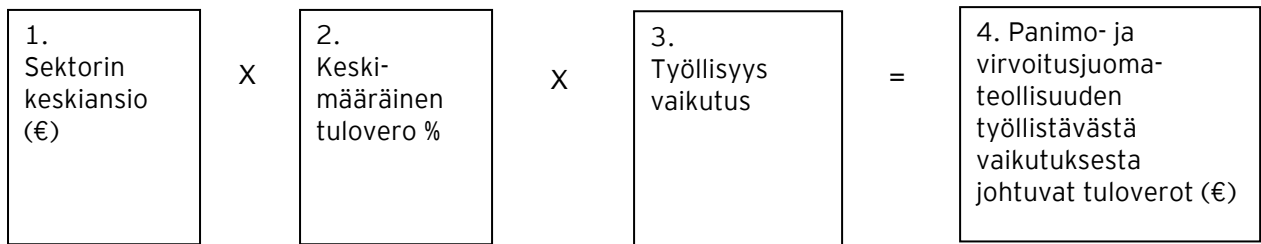
1. Tilastokeskus; Yritykset toimialoittain muuttujina tilastovuosi, toimiala (TOL 2008) ja tiedot. Siiderin ja lonkeron osalta EY laskelmat (2020). Pohjana Valviran ilmoittamat alkoholin kokonaiskulutus tiedot (2019).
2. ALV = 14% oluen maatalousostot (perustuu t\u00e4ss\u00e4 tutkimuksessa k\u00e4ytettyyn ostojen jakaumaan eri sektoreille), 24 % muut.
3. EY laskelmat (2020).

V\u00e4lillinen ALV

$$\begin{array}{|c|} \hline 1. \\ \hline \text{Kuluttajan maksama} \\ \text{ALV.} \\ \hline \end{array} - \begin{array}{|c|} \hline 2. \\ \hline \text{Ep\u00e4suora ja} \\ \text{v\u00e4lillinen ALV} \\ \text{yhteens\u00e4 (\u20ac)} \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 3. \\ \hline \text{Juomakategoriasta} \\ \text{maksettu v\u00e4lillinen} \\ \text{ALV (\u20ac)} \\ \hline \end{array}$$

1. EY laskelmat (2020). Perustuu kuluttajahintoihin ja litram\u00e4\u00e4r\u00e4iseen kokonaiskulutukseen ravintoloissa ja v\u00e4hitt\u00e4iskaupassa. Katso liite 2 (v\u00e4lillinen ty\u00f6llisyys).
2. EY laskelmat (2020).
3. EY laskelmat (2020)

Tuloverot

8. EY laskelmat (2020). Lähteet: Suora panimo- ja virvoitusjuomateollisuus ja olut: Tilastokeskus; Yritykset toimialoittain muuttujina tilastovuosi, toimiala (TOL 2008) ja tiedot ja Yritysten tilinpäätöstiedot. Epäsuorat ja välilliset: Palkansaajien kuukausiansiot työnantajasektoreittain ja sukupuolittain (2013-2018).

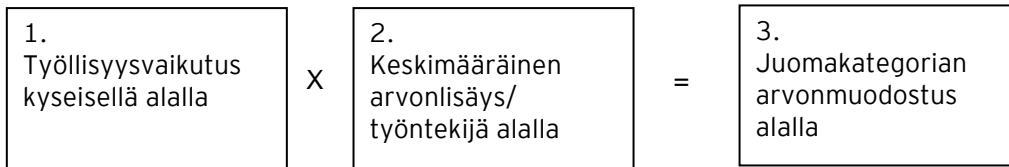
1. EY laskelmat (2020). Lähde: Veronmaksajain keskusliitto; Palkansaajan veroprocentit.

2. Suora työllisyysvaikutus: Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry:n ilmoittama työntekijä määrä. Epäsuora ja välillinen työllisyys: EY laskelmat (2020). Tässä raportissa laskettu panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden epäsuora tai välillinen työllisyys. Katso Liite 2.

Liite 4: Metodologia, arvonmuodostus

Epäsuora ja välillinen arvonmuodostus

Epäsuora ja välillinen arvonmuodostus on laskettu eri ostosektoreiden, ravintola- ja vähittäiskauppamyynnin osalta seuraavan laskentamallin mukaisesti.

1. EY laskelmat (2020). Katso Liite 3: Metodologia, työllisyysvaikutukset. Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden vuoden 2016 sekä 2018 työllistävä vaikutus on laskettu saman menetelmän mukaisesti pohjalla Eurostatin ja Tilastokeskuksen tilastot. Pähdetilastollinen vuosikirja 2019 mukaiset määrät ja hinnat (Data 2018).
2. Epäsuora arvonlisäys/työntekijä: Eurostat (2016 ja 2018 luvut). Gross value added and income by A*10 industry breakdowns [nama_10_a10], Employment by A*10 industry breakdowns [nama_10_a10_e], Apparent labour productivity by NACE Rev. 2. Välillinen arvonlisäys/työntekijä: Pähdetilastollinen vuosikirja 2019 mukaiset määrät ja hinnat (Data 2018).
3. EY laskelmat (2020)

EY lyhyesti

EY on globaali tilintarkastuksen, verotuksen ja yritysjärjestelyiden asiantuntija ja liikkeenjohdon konsultti. Näkemyksemme ja korkealaatuiset palvelumme vahvistavat luottamusta pääomamarkkinoiden ja talouden toimintaan kaikkialla maailmassa. Kasvatamme huippuosaajia, joiden yhteistyöllä lunastamme lupauksemme ja rakennamme parempaa työ- ja liike-elämää sekä toimivampaa maailmaa asiakkaillemme, omalle henkilöstöllemme ja yhteisöille, joissa toimimme.

EY viittaa globaaliin organisaatioomme ja saattaa viitata yhteen tai useampaan Ernst & Young Global Limitedin jäsenyhtiöön, joista kukin on erillinen oikeushenkilö. Ernst & Young Global Limited, joka on Yhdistyneen kuningaskunnan lakien mukainen yhtiö (Company limited by guarantee), ei tarjoa palveluja asiakkaille. Lisätietoja organisaatiostamme löytyy osoitteesta ey.com.

© 2020 Ernst & Young Oy.
Kaikki oikeudet pidätetään.

Tässä julkaisussa olevat tiedot on tarkoitettu käytettäväksi ainoastaan yleisluonteisena tiedon lähteenä. Mikäli tarvitsette asiantuntijaneuvoja, suosittelimme ottamaan yhteyttä asiantuntijaan, joka voi avustaa yksittäisissä kysymyksissä.

ey.com/fi